

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra asijských studií

Bakalářská diplomová práce

***Kjodacu: vyčerpání a zoufalství poválečné japonské
společnosti během americké okupace***

*Kyodatsu: Exhaustion and Despair of Postwar Japanese Society
during the American Occupation*

OLOMOUC 2014

Lucie Lemonová

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Sylva Martinásková

Kopie zadání bakalářské práce

Univerzita Palackého v Olomouci
Philosophical Faculty
Akademický rok: 2012/2013

Studijní program: Philology
Forma: Full-time
Obor/komb.: Anglická filologie - Japonština pro hospodářskou praxi (AF-JH)

Podklad pro zadání BAKALÁŘSKÉ práce studenta

PŘEDKLÁDÁ:	ADRESA	OSOBNÍ ČÍSLO
LEMONOVÁ Lucie	Šebestové 663, Kobyli	F110368

TÉMA ČESKY:

Kjodacu: vyčerpání a zoufalství poválečné japonské společnosti během americké okupace

NÁZEV ANGLICKY:

Kyodatsu: Exhaustion and Despair of Postwar Japanese Society during the American Occupation

VEDOUCÍ PRÁCE:

Mgr. Sylva Martinásková - ASJ

ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ:

Po 2. světové válce byly japonské ostrovy zdevastovány a válkou zasažené obyvatelstvo bylo nuceno pod americkou okupací čelit mnoha socioekonomickým problémům. Tento stav kolektivního vyčerpání a beznaděje se nazývá kjodacu. Ve své práci se pokusím popsat příčiny fenoménu kjodacu a jeho dopady na poválečnou rekonstrukci země.

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY:

- DOWER, John W. War without mercy: race and power in the Pacific war. 1st ed. New York: Pantheon Books, 1986. ISBN 978-007-5416-524.
- CAPRIO, Mark a Yoneyuki SUGITA. Democracy in occupied Japan: the U.S. occupation and Japanese politics and society. New York: Routledge, 2007. ISBN 978-020-3964-255.
- HERZOG, Peter J. Japan's pseudo-democracy. New York: New York University Press, 1993. ISBN 08-147-3497-9.
- DOWER, John. Embracing defeat: Japan in the wake of World War II. Paperback ed. New York: Norton, 2000. ISBN 978-039-3320-275.
- KAWAI, Kazuo. Japan's American interlude. Repr. Chicago [u.a.]: The Univ. of Chicago Press, 1979. ISBN 978-022-6427-751.
- MOLASKY, Michael S. The American occupation of Japan and Okinawa: literature and memory. 1. publ. London; New York: Routledge, 2001. ISBN 978-041-5260-442.
- GORDON, Andrew. Postwar Japan as history. Berkeley: University of California Press, 1993. ISBN 05-200-7475-0.

Podpis studenta:

Datum: 04.12.2013

Podpis vedoucího práce:

Datum: 04.12.2013

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla veškeré použité prameny a literaturu.

V Olomouci dne

Podpis:

Poděkování

Děkuji vedoucí mé práce Mgr. Sylvě Martináskové za rady, ochotu a čas, který práci věnovala. Rovněž bych chtěla poděkovat mojí rodině, přátelům a především Ayu za cenné rady a psychickou podporu.

Anotace

Jméno a příjmení autora: Lucie Lemonová

Název práce: *Kjodacu*: vyčerpání a zoufalství poválečné japonské společnosti během americké okupace

Fakulta a katedra: Filozofická fakulta, Katedra asijských studií

Vedoucí práce: Mgr. Sylva Martinásková

Počet stran: 59

Počet znaků s mezerami: cca 97 600

Počet použitých pramenů a literatury: 27

Klíčová slova: americká okupace Japonska, poválečné Japonsko, poválečná japonská společnost, *kjodacu*, *šinsei*, poválečné reformy, prostituce v Japonsku, černý trh v Japonsku, demokratizace

Tato bakalářská práce se podrobně zabývá charakterizací poválečné japonské společnosti během spojenecké okupace Japonska v letech 1945–1952. Práce se nejprve věnuje obecné charakteristice okupace Japonska, analyzuje její příčiny a politický vývoj. Následně se soustřeďuje na socioekonomické problémy jako například nedostatek potravin, rozšíření černého trhu a s ním související inflace a hospodářská stagnace, a v neposlední řadě repatriace japonského obyvatelstva. Největší pozornost věnuje práce poválečné japonské společnosti, kterou charakterizovaly pocity *kjodacu* a *šinsei*, a která se zároveň potýkala s otázkou národní identity. Tato práce rovněž obecně popisuje politický vývoj a reformy provedené okupační správou prostřednictvím japonské poválečné vlády.

Ediční poznámka

Všechny japonské výrazy jsou přepisovány v české transkripci, pouze v bibliografii je u anglicky psaných zdrojů ponechána původní anglická transkripce. Japonská vlastní jména jsou řazena podle českého zvyku – nejdříve jméno, poté příjmení. Japonské výrazy jsou pro lepší odlišení od zbytku textu psány kurzívou, s výjimkou českému čtenáři všeobecně známých výrazů (například japonská měna jen). U japonských výrazů jsou rovněž u první zmínky uváděny znaky. Všechny překlady citací z angličtiny jsou pořizeny autorkou této práce, pokud není v textu uvedeno jinak.

Obsah

Úvod.....	8
1 Kapitulační 9	9
1.1 Poslední okamžiky před koncem války.....	9
1.2 Císařův projev	10
1.3 Příchod okupantů	11
1.3.1 Demilitarizace a demokratizace – základní cíle	12
2 Definice <i>kjodacu</i>	15
3 Socioekonomické problémy	16
3.1 Hlad a bída	16
3.2 Černý trh.....	18
3.3 Repatriace vojáků a civilistů	21
4 Poválečná společnost	23
4.1 Demografie.....	24
4.2 Společenské dopady liberalizace.....	25
4.2.1 Válečná zodpovědnost a kult rozumu a vědy	27
4.3 Umělecká scéna.....	29
4.3.1 Subkultura kasutori.....	30
4.4 Dětské hry	32
4.5 Prostituce.....	33
4.6 Stigmatizované obyvatelstvo	35
5 Politická situace	37
5.1 Obecně o politické situaci v letech 1945–1947.....	37
5.1.1 Reformy.....	39
5.1.2 Cenzura.....	44
5.2 Politika opačného kurzu a konec okupace	46
5.3 Názory tehdejších Japonců na okupaci	49
Závěr	53
Abstract.....	56
Seznam použité literatury	57

Úvod

Po skončení druhé světové války bylo poražené Japonsko v letech 1945–1952 pod spojeneckou, přesněji řečeno americkou okupací. Toto okupační období se vyznačovalo především mnoha správními, sociálními a ekonomickými reformami, které sloužily k demokratizaci Japonska. Tato práce se však ve své analýze zaměřuje především na poválečné japonské obyvatelstvo.

Po vyhlášení bezpodmínečné kapitulace byl japonský národ pod okupací podroben silné westernizaci a demokratizaci. Japonci byli okupační správou silně nabádáni k oprostění se od šintoistických a konfuciánských hodnot a také především od národního myšlenkového směru *nihondžinron* (日本人論). Neméně důležité bylo rovněž přetvoření starého vládního systému. Japonské obyvatelstvo tak často čelilo otázkám týkajícím se národní identity a válečné zodpovědnosti. Mezi obyvatelstvem se na kapitulaci a příjezd okupantů zformovaly dvě hlavní reakce – *kjodacu* (虚脱) a *šinsei* (新生). Stav *kjodacu* se především vyznačoval fyzickou i psychickou vyčerpaností spojenou s pocity naprosté beznaděje. *Šinsei* naopak představoval pocity úlevy a radosti z liberalizace a vyhlídky na lepší život. Nelze však opomenout, že tyto pocity a reakce na nátlak rekonstruovat a demokratizovat stát probíhaly na pozadí vážných socioekonomických problémů.

Práce tedy nejprve zkoumá události odehrávající se bezprostředně po kapitulaci a následně se snaží vymezit pojem *kjodacu* a částečně také pojem *šinsei*. Dále analyzuje socioekonomické problémy a snaží se určit jejich dopad na japonskou společnost. Poté následuje stěžejní 4. kapitola této práce, která podrobně zkoumá a definuje poválečnou japonskou společnost během okupace. V poslední 5. kapitole je nastíněna politická situace a v závěru se následně práce snaží shrnout zkoumané poznatky.

Cílem této práce je podrobněji charakterizovat a shrnout události, jež se odehrály během okupace Japonska, zvláštní pozornost je však věnována poválečné společnosti. Jelikož dle mého názoru v českém jazyce neexistují materiály, které by podrobně zkoumaly okupaci Japonska, je záměrem této práce mimo jiné přiblížit českému čtenáři toto podstatné období moderních dějin Japonska.

1 Kapitule

1.1 Poslední okamžiky před koncem války

Na Postupimské konferenci, která proběhla v červenci roku 1945, Spojenci mimo jiné stanovili podmínky pro předpokládanou kapitulaci Japonska. Z iniciativy amerického prezidenta Trumana, britského premiéra Churchilla a čínského prezidenta Čankajška vznikla Postupimská deklarace, dokument, jenž vyzýval Japonsko k bezpodmínečné kapitulaci. Deklarace zároveň uváděla, že pokud tak Japonsko neučiní, bude „*okamžitě a naprosto zničeno*“.¹ Nicméně japonská vláda deklaraci odmítla a prezident Truman schválil svržení dvou atomových bomb na japonské ostrovy.

Na začátku srpna 1945, po té, co byly Hirošima a Nagasaki bombardovány a Sovětský svaz vyhlásil Japonsku válku, svolal japonský ministr zahraničí Šigenori Tógó zasedání Velké šestky, skupiny nejužšího japonského vedení.² Na zasedání, které proběhlo 9. srpna 1945, účastníci znovu zvažovali podmínky Postupimské deklarace. Nakonec však Velká šestka po dlouhých hodinách jednání nedošla k žádnému závěru. Proto byla ten samý den kolem půlnoci svolána tajná konference v císařském paláci, jíž se účastnil i císař Hirohito. Císař, po dlouhé rozvaze, se slovy, že „*[...] ukončení války znamená jedinou cestu k obnově světového míru a záchraně národa před utrpením, [...]*“³ na podmínky deklarace přistoupil. Nesouhlasit s návrhem císaře bylo nepřijatelné, a proto japonská vláda 10. srpna 1945 schválila a podepsala podmínky Postupimské deklarace s jediným požadavkem, a to tím, že práva a výsady císaře nebudou ohroženy. Spojenci následně návrh deklarace přijali a požadovali, aby od okamžiku kapitulace byly pravomoci císaře a japonské vlády podřízeny vrchnímu veliteli spojeneckých vojsk, tedy generálu Douglasi MacArthurovi. Dále Spojenci Japonsku zaručili, že po skončení okupace o budoucí formě státu a vlády rozhodne svobodná vůle japonského lidu.⁴ Spojenci tedy sami neměli v plánu sesadit císaře

¹ Plné znění Postupimské deklarace je dostupné z: <http://www.ndl.go.jp/constitution/e/etc/c06.html>

² Velká šestka bylo označení pro Nejvyšší válečnou radu Japonska. Mezi její členy před koncem války patřili: premiér Kantaró Suzuki, ministr zahraničí Šigenori Tógó, ministr války Korečika Anami, ministr námořnictva Micumasa Jonai, náčelník vojenského štábu Jošidžiró Umezu a náčelník císařského námořnictva Soemu Tojoda. SKŘIVAN, Aleš: *Japonská válka 1931-1945*, Praha, Libri, 1997, s. 487

³ císař Hirohito cit. v SKŘIVAN, Aleš: *Japonská válka 1931-1945*, s. 488

⁴ SKŘIVAN, Aleš: *Japonská válka 1931-1945*, s. 490

z trůnu, ba naopak se ho v budoucích letech okupace rozhodli využít jako figurku k podpoře liberalizace.

Požadavky deklarace například zahrnovaly přísné potrestání válečných zločinců a trvalé zamezení vlivu a moci těch, kteří „oklamali a svedli“ japonský národ na cestu světových výbojů. Dále také požadovala, aby byly japonské ozbrojené síly zcela odzbrojeny a suverenita Japonska byla omezena pouze na japonské ostrovy. Deklarace taktéž stanovovala, že Japonsko bude po dobu neurčitou pod okupací Spojenců. Smlouva rovněž Japonsku zaručovala, že Spojenci nemají v úmyslu „zotročit či zničit“ japonský národ, ale naopak pouze dohlédnou na to, že japonská vláda přijme a bude šířit demokratické principy mezi japonský lid. Vládou rovněž musí být zavedena svoboda slova, názoru a náboženského vyznání, a stejně tak musí být respektována základní lidská práva. Deklarace slibovala, že okupační síly budou z Japonska staženy, jakmile Japonsko splní uvedené body a nastolí zodpovědnou a mírumilovnou vládu zvolenou ze svobodné vůle japonského lidu.⁵

Přestože císař Hirohito, předseda vlády Suzuki, ministr zahraničí Tógó a jiné vlivné osoby silně podporovaly ukončení války, mezi japonskými důstojníky a politiky se našli i odpůrci kapitulace. Mezi nejvýznamnější odpůrce patřili generál Korečika Anami, podplukovník Masahiko Takešita a major Kenždi Hatanaka, kteří plánovali sabotovat kapitulaci, ovšem neúspěšně.

1.2 Císařův projev

Po akceptování Postupimské deklarace vzešla z císařovy iniciativy myšlenka veřejného prohlášení kapitulace. Císař Hirohito i japonská vláda se domnívali, že prohlášení o kapitulaci z úst císaře ulehčí japonskému lidu přijmout tuto skutečnost. Tento projev byl celostátně vysílán v poledne 15. srpna 1945 a byl to vůbec první veřejný císařský proslov k japonskému lidu. Hirohito ve velmi formální a vágní japonštině oznámil, že: „*Válka se vyvinula v neprospěch Japonska...*“ a naléhal na svůj lid at’ „*snesou nesnesitelné.*“⁶ Z projevu rovněž vyplývalo, že Japonsko kapituluje v zájmu zachování japonského národa a ve prospěch lidstva.⁷

⁵ Plné znění Postupimské deklarace je dostupné z: <http://www.ndl.go.jp/constitution/e/etc/c06.html>

⁶ císař Hirohito cit. v SKŘIVAN, Aleš: *Japonská válka 1931-1945*, s. 508

⁷ DOWER, John: *Embracing defeat: Japan in the wake of World War II*, Norton, New York, 2000, s. 36

Reakce na císařův projev se různily, avšak velká část Japonců pocítila náhlou úlevu, kterou brzy na to vystřídal strach z neisté budoucnosti. Někteří, převážně důstojníci, nemohli skutečnost kapitulace a hanbu s ní spojenou přijmout, a proto spáchali rituální sebevraždu. Jiní tak naopak učinili proto, aby se vyhnuli odpovědnosti za své válečné zločiny. Ostatní důstojníci a byrokraté ihned po oznámení bezpodmínečné kapitulace ničili a pálili veškeré důkazy a válečné plány a na černém trhu rychle rozprodávali armádní zásoby. Dalo by se říci, že někteří bohužel reagovali na kapitulaci pragmaticky a prospěchářsky se starali o své vlastní zájmy.

Ve stejný den, po císařském projevu, podal premiér Suzuki demisi a do úřadu předsedy vlády byl doporučen princ Higašikuni. O několik dní později předložil princ Higašikuni císaři návrh na složení své vlády a císař tento návrh přijal. Prvním úkolem nové vlády bylo vyslat do Manily misi, která by projednala se štábem generála MacArthura otázky kapitulace japonských ozbrojených sil.⁸

1.3 Příchod okupantů

Okupační jednotky v čele s vrchním velitelem spojeneckých vojsk generálem Douglasem MacArthurem dorazily do Japonska až dva týdny po oznámení bezpodmínečné kapitulace. Kapitulační ceremonie proběhla 2. září 1945 na palubě americké bitevní lodi *Missouri*, jež kotvila v Tokijském zálivu. Ceremonie se účastnili spojenečtí zástupci spolu s MacArthurem a jedenáctičlenná japonská delegace v čele s ministrem zahraničí Mamoruem Šigemicuem a generálem Jošidžiruem Umezuem. Předseda vlády princ Higašikuni ani jiní členové císařské rodiny nebyli u podepsání kapitulační smlouvy přítomni, protože podle japonské vlády bylo nemyslitelné, aby byl jakýkoliv příslušník císařského rodu podroben takovému pokoření. Dower se domnívá, že nepřítomnost císaře Hirohita při kapitulační ceremonii diskrétně distancovala císaře od jakékoliv zodpovědnosti za válečné zločiny.⁹

Američtí okupanti byli zděšeni stavem, v jakém se zdevastované Japonsko nacházelo. Populace Japonska v roce 1941 činila 74 milionů obyvatel. Z toho se odhadovalo, že přes 2,7 milionů vojáků a civilistů zahynulo během války a kolem 3,5 milionů demobilizovaných a těžce zraněných vojáků se mělo vrátit do vlasti. Letecké nálety však zpusťšily značnou část velkých měst a zanechaly tak až 9 miliónů

⁸ SKŘIVAN, Aleš: *Japonská válka 1931-1945*, s. 512

⁹ DOWER, John: *Embracing defeat*, s. 41

obyvatel bez domova. Nicméně okupační štáb a vrchní velitel měli sídlo v zachovalé zámožné tokijské městské části, které se po dobu okupace říkalo „Malá Amerika“.¹⁰ Během války byla navíc zničena jedna čtvrtina japonského hospodářství a životní úroveň klesla u městského obyvatelstva o 35 % a u venkovského o 65 %. Průmyslová výroba se po kapitulaci téměř zastavila, a třebaže část průmyslových koncernů byla schopna provozu, někteří podnikatelé sabotovali obnovu výroby, neboť takticky vyčkávali, jaké kroky učiní okupační štáb.¹¹ Není tedy překvapující, že během okupace se nezaměstnanost, hlad a bída staly vážnými socioekonomickými problémy.

1.3.1 Demilitarizace a demokratizace – základní cíle

Přestože formálně bylo obsazení Japonska nazýváno spojeneckou okupací, od začátku až do konce okupace o veškerých záležitostech rozhodovaly Spojené státy americké. Základním cílem okupace byla oficiálně eliminace možné budoucí vojenské hrozby a jako prostředek k dosažení tohoto cíle se měly podporovat demokratické tendence. Americká vláda nejen že měla v úmyslu šířit demokratické principy a zabránit militarismu, ale také se později snažila indoktrinovat japonské obyvatelstvo proti komunistickému hnutí.

Už od počátku se očekávalo, že okupace bude probíhat prostřednictvím japonské vlády. Nejprve však musely být z politického prostředí eliminovány osoby, které přivedly Japonsko do války. „*Celkově bylo v rámci čistek odstraněno na 200 000 lidí s cílem obnovit vedení země a ochránit parlamentní demokracii proti extrémní pravici a později v roce 1950 i proti extrémní levici.*“¹² Nicméně první poválečná vláda prince Higašikuniho se snažila o udržení dosavadního systému a chtěla přistoupit pouze na částečné změny. Příkladem toho může být mimo jiné vládní návrh na reformu ústavy předložený parlamentu v prosinci 1945, ve kterém šlo pouze o nepatrnou obměnu dosavadní ústavy z roku 1889.¹³ Nedlouho poté Higašikuniho vláda rezignovala a novým premiérem byl jmenován Kidžúró Šidehara.

¹⁰ „Malou Amerikou“ se v období okupace označovala zachovalá tokijská finanční čtvrť, kde sídlili generál MacArthur a většina okupační armády. Mimo jiné se zde nacházely obchody a podniky vyhrazené pouze pro americkou klientelu.

¹¹ VASILJEVOVÁ, Zdeňka, *Dějiny Japonska*, 1. vyd, Praha: Nakladatelství Svoboda, 1986, s. 465

¹² MASON, R. a J. CAIGER: *Dějiny Japonska: nové, přepracované vydání*, Praha, Fighters Publications, 2007, s. 355

¹³ VASILJEVOVÁ, Zdeňka: *Poválečné Japonsko: politický vývoj 1945-1970, chronologie 1945-1965*, Praha, Univerzita Karlova, 1972, s. 7

Od začátku okupace bylo silně zdůrazňováno, že okupační síly nenesou žádnou zodpovědnost za obnovu a posílení japonského hospodářství. Přesto se SCAP¹⁴ alespoň snažil odvrátit hospodářskou krizi, která by mohla vést k chaosu, a bránila by tak šíření liberální politiky.

Hned na podzim roku 1945 okupační štáb nařídil japonské vládě, aby provedla legislativní reformy místní správy a policie. V rámci znovu nastolení politické svobody a svobody projevu nařídil štáb propuštění politických vězňů, mezi nimiž byl i slavný vyznavač komunistického smýšlení Kjúiči Tokuda. Mezi důležité reformy,¹⁵ které poválečná vláda zavedla, patřila například pozemková reforma, reforma školství a reforma pracovněprávních vztahů. SCAP rovněž podporoval zavedení tržního hospodářství, a proto se usilovalo o zabránění činnosti velkých monopolních průmyslových korporací *zaibacu* (財閥), jež měly dominantní vliv na ekonomiku a v době války podporovaly militarismus.¹⁶

Většina Japonců vyčerpaná dlouhou válkou liberální politiku vítala, avšak podle soudobých komentátorů bylo rozporuplné, že demokratické principy šířila právě MacArthurova nekoloniální vojenská diktatura. Japonští politici se domnívali, že demokratické principy mohou mezi lidmi zakořenit pouze, pokud je demokratická revoluce provedena samotným lidem.¹⁷ Demokratické smýšlení se začalo projevovat již v předválečné japonské společnosti ve 20. letech 20. století, kdy proběhlo období takzvané *demokracie Taišó* (大正デモクラシー), které však nemělo dlouhého trvání, jelikož v politice nabývaly na síle militaristické tendence.

I přes strach z nejisté budoucnosti, který japonský národ pociťoval, zde bylo odhodlání vytvořit nové Japonsko, které lze zpozorovat v soudobém komentáři, jenž se objevil v japonském deníku *The Japan Times* krátce po kapitulaci. Autor článku se ptal, zda-li jsou Japonci „schopni využít tohoto utrpení a pokoření jako podnětu k sebereflexi a reformám a jsou-li schopni učinit sebereflexi a reformy motivační silou velkého konstruktivního úsilí.“¹⁸ A je-li tomu tak, pokračoval komentátor, „pak neexistuje nic, co by nám bránilo vybudovat z popela naší porážky velkolepé nové

¹⁴ Zkratka SCAP pochází z anglického názvu Supreme Commander for the Allied Powers, což byl titul vrchního velitele spojeneckých vojsk generála Douglase MacArthura. MacArthur a okupační správa se pak souhrnně označují pod zkratkou SCAP.

¹⁵ viz kapitola 5.1.1 Reformy

¹⁶ MASON, R. a J. CAIGER: *Dějiny Japonska*, s. 356

¹⁷ DOWER, John: *Embracing defeat*, s. 81

¹⁸ *The Japan Times* cit. v SKŘIVAN, Aleš: *Japonská válka 1931-1945*, s. 512

*Japonsko, které [...] očistí naši pýchu tím, že si získá uznání světa.*¹⁹ Japonský národ byl tak postaven před nelehký úkol vytvořit nové demokratické Japonsko.

¹⁹ *The Japan Times* cit. v SKŘIVAN, Aleš: *Japonská válka 1931-1945*, s. 512

2 Definice *kjodacu*

Odborný termín *kjodacu džótai* (虚脱状態; stav letargie) byl původně asociován s fyzickým a psychickým kolapsem jedince. Stav *kjodacu* zahrnoval pocity vyčerpání, netečnosti a zoufalství. Japonský slovník termín *kjodacu* též definuje jako fyzickou a psychickou vyčerpanost, kvůli níž je jedinec roztržitý a neschopný se soustředit.²⁰ V dnešní době by se tento jev dal přirovnat k syndromu vyhoření.²¹ Pojem *kjodacu* však vstoupil do povědomí širší veřejnosti až ke konci roku 1946. V tomto roce byl vydán slovník *Sengo no šingo kaiseicu* (戦後の新語解説, 1946), jenž zahrnoval podrobnou charakterizaci nových poválečných termínů, které popisovaly každodenní skutečnosti okupovaného Japonska. Zde byl poprvé aplikován a rozsáhleji popsán koncept *kjodacu* jako syndrom, kterým údajně trpěla většina poválečné japonské společnosti. V tomto slovníku se dále uvádí, že stav letargie, beznaděje a celkově upadající morálky „představuje pro japonskou společnost velkou hrozbu, jež by jednoho dne mohla zničit celou zemi.“²² Mnozí se domnívali, že by tato kolektivní vyčerpanost mohla oslabit úctu k císařskému trůnu, zpomalit poválečnou rekonstrukci a zkomplikovat ideologické šíření demokracie ve válkou zdevastované říši.

S konceptem *kjodacu* úzce souvisí i slovní spojení *šikata ga nai* (仕方がない; „nedá se nic dělat“), které se vrylo do povědomí celé poválečné japonské společnosti.

Protiklad termínu *kjodacu* představoval v poválečném Japonsku pojem *šinsei* (znovuzrození), jenž v sobě zahrnoval osvobozující pocity a naději na lepší budoucnost Japonska. *Šinsei* se především projevoval mezi umělci a lidmi na okraji společnosti, kteří žili pozitivním životním stylem. A poněvadž americká okupace zrušila přísná omezení a cenzuru bývalé militaristické vlády a v okupovaném Japonsku se tak vyskytlo mnoho nových příležitostí, nejen tito umělecky založení lidé liberalizaci nadšeně vítali. Tyto dva různorodé koncepty spolu ovšem koexistovaly, vzájemně se doplňovaly a vytvářely tak novou identitu japonského národa.

²⁰ V japonském slovníku se uvádí tato definice: 体力も気力も失せて、ぼんやりとして何も手につかないようになること。Dostupné z: <http://kotobank.jp/word/%E8%99%9A%E8%84%B1>

²¹ „Jde o duševní stav popisovaný jako naprosté vyčerpání, vyhasnutí. Dále jsou přítomny pocity naprosté beznaděje a bezmoci a celkově postiženému chybí radost ze života“. Dostupné z: <http://nemoci.vitalion.cz/syndrom-vyhoreni/>

²² DOWER, John: *Embracing defeat*, s. 89

3 Socioekonomické problémy

Socioekonomické problémy poválečného Japonska nelze ignorovat, neboť výrazně ovlivnily obnovu japonského státu. Největšími socioekonomickými problémy okupovaného Japonska byly inflace, stagnace produkce a nezaměstnanost a tyto problémy pak následně vyústily v převládající hladomor, strádání a bídu. Všechny tyto okolnosti jsou úzce spjaty s rozvojem černého trhu.²³

3.1 Hlad a bída

Jedním z mnoha důvodů, proč většina japonského obyvatelstva prožívala *kjodacu*, byl nedostatek základního zboží a potravin. Tento nedostatek byl způsoben nejen válkou, ale i katastrofálně nízkou úrodou a počáteční pasivitou poválečné vlády. Velká část japonského obyvatelstva byla podvyživená již před kapitulací, a tak vláda během válečného stavu uplatňovala přidělový systém. Kupříkladu jídelníček průměrného Japonce sestával především až z 80 % z rýže a ječmene a zbytek se skládal z nakládané zeleniny, tofu, polévky miso a v lepším případě i z kousku ryby.²⁴ Další problém během válečného stavu představoval nedostatek energie a paliva, což mělo za následek stagnaci nevojenské výroby, jelikož byl téměř veškerý průmysl podřízen zbrojení. Lehký průmysl jako například textilní byl pozastaven a produkce byla převedena na zbrojní výrobu. Strádání se stalo součástí každodenního života střední a nižší vrstvy.

Situace se po kapitulaci značně zhoršila. Během války bylo Japonsko závislé na dodávce surovin z Koreje, Tchaj-wanu a Číny. Z těchto oblastí se například dováželo 31 % z celkové spotřeby rýže a až 58 % ze spotřeby sójových bobů.²⁵ Nicméně porážka Spojenci tyto dodávky rázně přerušila. Kromě toho se roku 1945 urodilo nejméně rýže za posledních 35 let, kdy úroda poklesla o celých 40 % z běžné sklizně.²⁶ V prvních letech okupace se SCAP hospodářskými problémy zabýval jen do takové míry, aby předešel vážnějšímu prohloubení ekonomické krize, neboť primárním účelem okupace bylo demilitarizovat a demokratizovat Japonsko. Americká vláda se navíc snažila

²³ Tato práce je především sociologicky zaměřená, a proto do hloubky nezkoumá ekonomické příčiny a průběh inflace a hospodářské stagnace, nýbrž pouze vyvozuje dopad těchto skutečností na japonskou společnost.

²⁴ ALLINSON, Gary D: *Japan's postwar history*, N.Y.: Cornell University Press, Ithaca, 1997, s. 42

²⁵ DOWER, John: *Embracing defeat*, s. 91

²⁶ DOWER, John: *Embracing defeat*, s. 93

nejdříve poskytnout pomoc svým spojeneckým zemím. Japonská vláda tedy předpokládala, že mnoho lidí zimu v letech 1945–46 nepřežije. Okupační štáb si však brzy uvědomil, že propagovat demokratizaci v zemi, ve které stagnuje produkce a převládá vysoká míra inflace, je nemožné. SCAP tedy shledal nezbytným provést v červenci 1946 patřičná opatření ve formě stálých dodávek potravin a surovin. Toto jednání mělo navíc v Japoncích posílit zobrazení Spojených států jako velkorysého patrona japonského lidu.

Nemilou skutečností v okupovaném Japonsku bylo, že přežití mnoha lidí záviselo na černém trhu. Za vznikem černého trhu stojí především špatně organizovaná poválečná rekonstrukce hospodářství. Inflace byla jedním z mnoha problémů, se kterými se lidé museli potýkat. Na vládou regulovaném trhu se ceny ke konci roku 1945 zdvojnásobily a za rok na to dosáhly ceny nejvyšší inflace, přičemž některé vzrostly dokonce až o neuvěřitelných 539 %²⁷ a teprve až od roku 1949 se začaly opět snižovat. Strava se tedy ve většině domácností skládala převážně z levnějších brambor a obilí. Jestliže však byly ceny na regulovaném trhu vysoké, inflace na černém trhu byla několikanásobně vyšší.²⁸

Lidé byli tímto nuceni rozprodávat svůj cenný majetek. Na černém trhu byly výměnou za jídlo prodávány například drahá kimona, šperky, ale i méně vzácné komodity. Tento fenomén se nazývá *takenoko seikacu* (竹の子生活), neboli život na bambusových výhoncích.²⁹ Tato asociace vznikla představou, že podobně jako se z výhonku odlupují vrstvy, tak je od lidí odlupován jejich majetek. V těchto podmínkách kromě toho stoupala i kriminalita. Zločiny, které se týkaly krádeže jídla, vzrostly například v Ósacké prefektuře až o 46 %.³⁰

Průměrný příjem doporučené kalorické hodnoty u dospělého jedince činí 2 000 kalorií za den, u běžného Japonce v okupovaném Japonsku však tento příjem klesl až na polovinu, a mnohým hlad a nedostatek energie znemožňovaly vykonávat i ty nejméně náročné činnosti. Podle statistik byly dokonce kvůli nedostatku základních živin v roce 1946 děti základních škol o několik centimetrů nižší než jejich vrstevníci v roce 1937.³¹ Mimo to japonský tisk běžně publikoval články, jež radily hospodyňkám

²⁷ DOWER, John: *Embracing defeat*, s. 91

²⁸ viz podkapitola 3.2 Černý trh

²⁹ DOWER, John: *Embracing defeat*, s. 95

³⁰ DOWER, John: *Embracing defeat*, s. 90

³¹ DOWER, John: *Embracing defeat*, s. 92

jak připravit pokrm například z kobylek, žab, krys nebo červů a v jakém poměru správně smíchat piliny s moukou k výrobě pečiva.³²

Nelze se proto divit, že dalším problémem, který vláda musela řešit, byly nemoci způsobené malnutricí. Nezávislé sdružení občanů vydalo v listopadu 1945 prohlášení, jež tvrdilo, že po celém Japonsku až šest lidí denně podlehne podvýživě.³³ Je však třeba brát v potaz, že data z let 1945–46 jsou značně nepřesná, jelikož japonská vláda v poválečném zmatku nebyla schopná sesbírat spolehlivé údaje a celková ztráta na životech je tedy doposud pouze odhadována. Životní situace se začínala zlepšovat až v roce 1949.

3.2 Černý trh

Černý trh se často rozrůstá během války či krize, kdy ekonomika stagnuje a vláda zavádí přidělový systém. V okupovaném a válkou postiženém Japonsku byla pochopitelně vysoká míra inflace a minimální hospodářská produkce, a tudíž byla okupační správa nucena zavést přidělový systém. Brzy po vyhlášení bezpodmínečné kapitulace bylo také zavřeno několik set továren a společností a během prvních měsíců okupace tak byly až dvě třetiny dělníků bez práce.³⁴ K tomuto číslu se přidal i velký počet repatriovaných vojáků, kteří byli nuceni hledat si práci v jiném, než vojenském odvětví. Průmyslová výroba se po vyhlášení bezpodmínečné kapitulaci téměř zastavila, a to i přestože řada průmyslových koncernů byla schopna provozu, neboť některé podnikatelské kruhy „*sabotovaly obnovu výroby a takticky vyčkávaly, jaké kroky učiní okupační štáb.*“³⁵ To vše zapříčinilo rozmach černého trhu, který pravidelně navštěvovaly miliony Japonců, jelikož na něm záviselo jejich každodenní přežití. Tato situace, kdy pro průměrného Japonce nebylo možné vyhnout se praktikám černého trhu, mnohým připomínala předválečné Japonsko, kdy běžní občané neměli prakticky žádnou možnost uprchnout či se postavit sílicímu militarismu bez ohrožení jejich života.

Černý trh se rozrostl téměř hned po vyhlášení bezpodmínečné kapitulace. Odhadovalo se tehdy, že jenom v říjnu 1945 vzniklo převážně ve velkých městech zhruba 17 000 nových odvětví černého trhu. Tento nelegální trh byl často provozovaný

³² DOWER, John: *Embracing defeat*, s. 91

³³ DOWER, John: *Embracing defeat*, s. 93

³⁴ GRIFFITHS, Owen: *The Reconstruction of Self and Society in Early Post War Japan 1945-1949*, Vancouver, 1999, s. 115

³⁵ VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Dějiny Japonska*, 1986, s. 465

a regulovaný jakuzou, která za určitý finanční poplatek rozhodovala, kdo na něm smí podnikat. Většinu těchto podnikatelů představovali malí obchodníci, kteří se během války soustředovali především na zbrojařskou výrobu, a proto bylo v této době běžné nalézt meče a vojenské přilby přeměněné na kuchyňské náčiní. Další skupinu prodejců představovali nezaměstnaní dělníci a repatriovaní vojáci. Mezi gangy, jež provozovaly černý trh, často probíhala teritoriální rivalita a dokonce došlo i k několika závažným incidentům. Zkorumpovaná policie však obvykle aktivity černého trhu ignorovala, neboť se na jeho provozování běžně podílelo mnoho vysoce postavených osob, které v této činnosti viděly snadné obohacení se. Hned po vyhlášení kapitulace například za pomoci bývalých vojenských důstojníků beze stopy zmizely armádní a námořní zásoby v hodnotě několika miliard jenů.³⁶ Za paradoxní lze považovat to, že právě tyto vojenské zásoby byly potřebné k poválečné rekonstrukci. Jelikož však byly rozebrány a rozprodány, probíhala rekonstrukce pomalejším tempem.³⁷

Na černém trhu byla přirozeně křivka inflace několikanásobně vyšší. Japonská vláda až do konce roku 1951 vedla podrobné záznamy o přibližných cenách 50 běžných spotřebních komodit prodávaných na černém trhu, mezi něž patřily nezbytné potraviny jako rýže, ječmen, mouka, sladké brambory a brambory.³⁸ Poměr mezi cenami na nelegálním a cenami na státem regulovaném trhu byl v roce 1946 v průměru 7,2krát vyšší. Lidé tak byli často nuceni dávat do zástavy svůj cenný majetek, z čehož získali dostatečné finanční prostředky, za něž si mohli dovolit nakoupit potřebné suroviny. Po roce 1949 se nicméně hodnoty na černém trhu začaly blížit hodnotám na státem regulovaném trhu.³⁹

Velké množství surovin, které se objevovaly na černém trhu, pocházelo od drobných farmářů. Pro tyto farmáře byl prodej na černém trhu výhodnější, neboť při něm dosahovali vyšších zisků, než na oficiálním trhu. Farmáři se tudíž mnohokrát uchýlovali ke klamavým praktikám, kupříkladu vládě často odvedli pouze malou část ze své produkce a zbytek výroby pak prodali překupníkům nebo přímo spotřebitelům za velmi vysoké ceny. Tyto činnosti měly za následek pomalejší obnovu japonského hospodářství.⁴⁰

³⁶ DOWER, John: *Embracing defeat*, s. 114

³⁷ GRIFFITHS, Owen: *The Reconstruction of Self and Society*, s. 107

³⁸ DOWER, John: *Embracing defeat*, s. 116

³⁹ NAKAMURA, Takafusa: *The postwar Japanese economy: its development and structure*, Tokyo, University of Tokyo Press, 1983, s. 33

⁴⁰ GRIFFITHS, Owen: *The Reconstruction of Self and Society*, s. 188

Kvůli nedostatku potravin se lidé často dopouštěli nelegálních činností, jakými byly drobné krádeže a prodej či nákup na černém trhu. Přes milion Japonců bylo v letech 1946–47 zatčeno za participaci na černém trhu. Japonská vláda se snažila tento problém řešit přidělovými lístky a různými finančními opatřeními, která se však ukázala jako nedostačující. Vláda dokonce v roce 1946 představila „nový“ jen, který měl potlačit stále vzrůstající inflaci. Inflace však nadále stoupala, protože „*dokonce i po zavedení krizových finančních opatření se nově zavedený jen shromažďoval pouze v kapsách farmářů a obchodníků na černém trhu, poněvadž obstarávání jídla bylo pro Japonce nejvyšší prioritou.*“⁴¹ Dower se domnívá, že japonská jedinečnost a solidarita, které byly často vyzdvihovány válečnou propagandou, se během okupace ukázaly být falešnými, neboť surová realita na černém trhu probudila v mnoha lidech silný egoismus a pragmatismus.⁴²

Černý trh svou činností paradoxně nepřímo ovlivňoval růst nezaměstnanosti. Když si lidé našli obživu a uplatnění na černém trhu, nepotřebovali už legální zaměstnání. Navíc si touto nelegální činností leckdy přišli i na větší zisk. Úřady z tehdejší doby dokonce poskytují informace, ve kterých uvádějí, že mnoho pracovních míst zůstalo často neobsazených, neboť lidé, podle mínění úředníků, dávali přednost více výdělečné „práci“ na černém trhu. Netřeba dodávat, že tento fenomén neurychlil růst poválečného hospodářství. Metropolitní tokijský úřad v únoru 1947 zveřejnil výsledky ankety zabývající se poválečnou zaměstnaností provedenou ve 405 domácnostech.⁴³ Zaměstnanost v nejvíce uplatněných sektorech byla následující – veřejní činitelé tvořili 15 osob, učitelé 29 osob, úředníci 90 osob, v oblasti těžkého průmyslu bylo zaměstnáno 74 osob a největší počet zaměstnanců představovala práce v lehkém průmyslu, 197 osob. Anketa nicméně poukazovala zejména na to, že až v 50 % případů převyšovaly výdaje příjem domácností.⁴⁴ Z poskytnutých údajů lze vyvodit, že kromě nezaměstnaných byli často i pracující Japonci nuceni přivydělávat si na černém trhu.

Rozšíření černého trhu neznamenovalo pouze ekonomický kolaps, ale představovalo také morální úpadek poraženého národa. Zastáncem toho přesvědčení byl především ekonomik Takao Cučija, který degeneraci japonského národa považoval

⁴¹ NAKAMURA, Takafusa: *The postwar Japanese economy*, s. 33

⁴² DOWER, John: *Embracing defeat*, s. 144

⁴³ GRIFFITHS, Owen: *The Reconstruction of Self and Society*, s. 97

⁴⁴ GRIFFITHS, Owen: *The Reconstruction of Self and Society*, s. 97

za mnohem vážnější problém, než hospodářskou recesi, a právě černý trh podle něj souvisel se sobeckostí Japonců, korupcí a dekadencí.⁴⁵

V letech 1948–49 se nakonec ekonomická situace značně zlepšila, míra inflace se snižovala, a naopak stoupala průmyslová a zemědělská výroba. Činnost černých trhů tak začala pomalu ustávat. Navíc krátce po zlepšení hospodářské situace dosáhli mnozí Japonci díky nově nabytým schopnostem a zkušenostem z podnikání na černém trhu velkých úspěchů ve sféře legálního obchodu.

3.3 Repatriace vojáků a civilistů

Po vyhlášení bezpodmínečné kapitulace bylo přibližně 6,5 milionu Japonců roztroušeno po celé východní Asii, Sibiři, Malajsii a Indonésii. Z toho zhruba 3,5 milionu tvořili vojáci a námořníci a zbytek představovali civilisté, kteří během války měli za úkol dobytá japonská území kolonizovat.⁴⁶ Ti všichni se museli po kapitulaci navrátit do rodného Japonska. Repatriace tak velkého počtu osob byla často chaotická a nepředvídatelná a mnohým cesta do Japonska zabrala až několik let. Návrat do vlasti byl také často provázen nemocemi a životem v nelidských podmínkách, a proto nemálo Japonců při repatriaci zahynulo. Během jednoho roku od vyhlášení konce války se do Japonska navrátilo přes 5 milionů Japonců. Nicméně japonská vláda v září 1946 uvedla, že se přes 2 miliony Japonců do vlasti stále nevrátilo a o pobytu zhruba 500 000 osob vláda neměla žádné dostupné údaje.

Spojenci často Japonce na území bývalého Japonského císařství využívali jako levnou pracovní sílu k rekonstrukci poničených budov. Američané Japonce dokonce zaměstnali při budování vojenských základen na Okinawě, Filipínách a Havaji. Největší problém představovala repatriace vojáků a civilistů ze Sovětského svazu, jelikož Sověti o počtu Japonců na svém území odmítali podat přesné informace. Japonská vláda sice odhadovala, že se na území SSSR nachází kolem milionu Japonců, ale teprve až koncem roku 1947 bylo přibližně 600 000 lidí navráceno do Japonska. Zbývající část Japonců, která činila kolem 95 000 osob, byla repatriována až v roce 1949, z nichž mnoho bylo indoktrinováno komunistickou propagandou. Zbývajících zhruba 300 000 bylo považováno za mrtvé.⁴⁷

⁴⁵ GRIFFITHS, Owen: *The Reconstruction of Self and Society*, s. 121

⁴⁶ DOWER, John: *Embracing defeat*, s. 48

⁴⁷ DOWER, John: *Embracing defeat*, s. 52

Po skončení války také probíhala repatriace spojeneckých válečných zajatců a cizinců z Japonska do jejich rodné vlasti. Většinu cizinců tvořilo přes milion Korejců, kteří byli do Japonska přivezeni jako levná pracovní síla.

Během okupace byl mezi lidmi velmi populární rozhlasový program, který se zabýval lokací pohřešovaných osob, a díky němuž se přibližně až 40 % Japonců bylo schopno shledat se svými příbuznými.⁴⁸ Nicméně nemalá část Japonců se nikdy nedozvěděla, co se s jejich blízkými stalo. Jelikož mnoho městských částí bylo během války zdevastováno leteckými nálety, mnoho z repatriovaných Japonců nemělo rodiny ani domov, kam by se mohlo vrátit, a proto byli nuceni pobývat ve speciálních repatričních táborech. V těchto táborech často vládli chaos a bída a lidé zde podléhali nemocem a podvýživě. Dalším sociálním jevem bylo časté opovrhování válečných veteránů civilisty, jelikož v roce 1946 započal Mezinárodní vojenský tribunál pro Dálný východ, který odkryl válečné zločiny a zvěrstva páchaná císařskou armádou. Lze tedy vyvodit, že repatriace přispěla k vzrůstu nezaměstnanosti a počtu lidí bez domova, což představovalo další socioekonomický problém, se kterým se musela japonská vláda potýkat.

⁴⁸ DOWER, John: *Embracing defeat*, s. 58

4 Poválečná společnost

U Japonců se už od období Edo projevoval silný vztah k jejich národní identitě, který vycházel ze šintoismu a národní nauky *kokugaku* (国学). Zvláště od restaurace Meidži byla v akademických a politických kruzích identita Japonců a jejich postavení ve světě často diskutovaným tématem. V těchto diskuzích mnoho politiků a intelektuálů vyzdvihovalo jedinečnost a nadřazenost japonského národa nad ostatními národy a následně formulovali teorii o podstatě japonskosti neboli *nihondžinron*. Tyto názory, jež neustále rostly na intenzitě, pak vedly k ultranacionalistickým ideám, které přispěly ke vzniku takzvaného militarismu Šówa a vstupu Japonska do druhé světové války.

Po vyhlášení bezpodmínečné kapitulace se však Japonci museli s porážkou svého národa smířit. První léta poválečného období se tak často označují jako zlomový bod *tenkanki* (転換期) japonské národní identity, kdy si lidé, jako například literární kritik Kijoteru Hanada, často kladli otázku:⁴⁹ „*Jakým způsobem by se mělo žít v těchto těžkých časech?*“⁵⁰

Celá škála různých reakcí na tuto otázku by se dala vymezit do dvou protikladných odezev – propadnutí beznaději (*kjodacu*) nebo oslavování liberalizace a šance na nový život (*šinsei*). Bylo by nicméně chybné předpokládat, že se tyto dvě extrémní reakce na bezpodmínečnou kapitulaci vzájemně vylučovaly, ba naopak se doplňovaly a společně vytvářely poválečnou identitu Japonska. Po porážce ve druhé světové válce se Japonci snažili přetvořit v pacifistický národ, který ctí demokratické principy. V průběhu této přeměny bylo podle nich nesmírně důležité vyvarovat se neuváženému chování a myšlení, jež je přivedlo do války, a tudíž se snažili s velkou horlivostí osvojit „racionální“⁵¹ smýšlení a různé vědecké poznatky, aby se přiblížili vyspělé životní úrovni jejich bývalých západních nepřátel.⁵²

Mnozí lidé, kteří pocity *kjodacu* prožívali, se od těchto pocitů poměrně rychle dokázali odpoutat a využít příležitost liberalizace Japonska okupačními vojsky

⁴⁹ V japonském znění 「不景気にいかに生きるか？」

⁵⁰ GRIFFITHS, Owen: *The Reconstruction of Self and Society*, s. 10

⁵¹ Slovo „racionální“ je považováno v tomto kontextu za velmi relativní pojem, neboť v této souvislosti označuje pouze názor tehdejších Japonců na západní myšlení. Výrazy „racionální“ a „iracionální“ používali Japonci i Američané ve srovnání jejich chování před a během druhé světové války. V této práci je tudíž s těmito pojmy zacházeno na základě mínění tehdejších Japonců, kteří tyto koncepty používali při přetváření a definování jejich poválečné národní identity a v žádném případě nevyjadřují subjektivní názor autora.

⁵² GRIFFITHS, Owen: *The Reconstruction of Self and Society*, s. 10

ke svému prospěchu a k šanci přetvořit svůj život. Přestože byla spojenecká okupace vojenskou okupací, její nařízení a omezení byla mnohem mírnějšího rázu, než nařízení předchozí militaristické vlády. Nejvíce se liberální myšlení a bohémské chování projevovalo mezi umělci a jedinci na okraji společnosti, například mezi prostitutkami a obchodníky černého trhu.

4.1 Demografie

Po skončení druhé světové války prošla japonská populace mnoha demografickými změnami týkajícími se porodnosti, úmrtnosti a celkové migrace obyvatelstva. Například mezi lety 1947⁵³ a 1955 klesla úmrtnost o 47 % a porodnost o 43 %⁵⁴ a tato data plně korespondují s americkou okupační politikou.

Okupační vláda vedla rozsáhlou kampaň za zlepšení životních podmínek japonského obyvatelstva a hromadně poskytovala Japoncům nejrůznější očkování proti nemocem jako například neštovice, cholera a tyfus. Z tohoto důvodu tedy není překvapující, že míra úmrtnosti začala výrazně klesat. Antropoložka Deborah Oakley zastává mimo jiné názor, že tak jako většina imperialistických zemí v 19. století se i spojenecká okupační vláda snažila kromě úmrtnosti regulovat také i porodnost.⁵⁵ Z toho, že během pěti let po skončení války poměrně rychle vzrostl počet obyvatelstva přibližně o 11 milionů, lze vyvodit, že SCAP považoval tuto politiku za adekvátní, neboť se obával, že dokud se úspěšně neobnoví japonské hospodářství, Japonsko nebude schopné tento větší počet obyvatel uživit. Americká i japonská vláda tudíž v rámci osvěty obyvatelstva podporovala naučné přednášky a spoty o plánovaném rodičovství a míra porodnosti tak v následujících letech začala stoupat pomalejším tempem, následkem čehož během jedné dekády vzrostl počet obyvatel na „přijatelných“ 89,3 milionů.⁵⁶

V prvních poválečných letech se do Japonska vrátilo až 5 milionů repatriovaných obyvatel. Většinou se jednalo o práceschopné muže, kteří však

⁵³ Kompletní a spolehlivá data ze statistik byla k dispozici až v roce 1947

⁵⁴ Poněvadž v letech 1945–1950 porodnost rapidně stoukala, japonská vláda se v následujících letech snažila tento růst zpomalit a poté na základě zavedených opatření klesla v letech 1950–1955 míra porodnosti téměř o polovinu v porovnání s předchozími pěti lety. Tímto fenoménem se podrobněji zabývá antropoložka Deborah Oakley v práci *American-Japanese Interaction in the Development of Population Policy in Japan, 1945–52*.

⁵⁵ OAKLEY, Deborah: *American-Japanese Interaction in the Development of Population Policy in Japan, 1945–52*, *Population and Development Review*, 1978, Vol. 4, No. 4, s. 617

⁵⁶ OAKLEY, Deborah. *American-Japanese Interaction in the Development of Population Policy*, s. 618

ve zdevastovaném Japonsku měli problém najít uplatnění a obživu. Za této situace se u nich často projevovaly pocity *kjodacu*, které byly navíc prohloubeny tím, že se tito veteráni byli nuceni uchýlovat k nelegálním činnostem probíhající na černém trhu. Rovněž proběhla značná deurbanizace, kdy mnoho lidí z městských oblastí přesídlilo na venkov, kde bylo obstarání živobytí poněkud snadnější.⁵⁷

Lze tedy vyvodit, že japonská poválečná společnost prošla mnoha demografickými a sociálními změnami, a kromě socioekonomických problémů musela čelit i otázkám týkajícím se národní identity.

4.2 Společenské dopady liberalizace

Americká okupační vláda se snažila potlačit staré japonské tradice a chování a nahradit je tradicemi západními, neboť byla přesvědčena, že právě tyto japonské hodnoty přivedly Japonsko ke světovým výbojům. Pro Japonce bylo zpočátku obtížné ocenit a plně si uvědomit svá nově nabytá demokratická práva a svobody, která okupační vláda zaváděla. Poválečná vláda byla v prvních letech okupace značně pasivní, neboť k nařízením vydávaným okupačním štábem přistupovala se značnou obezřetností (ze začátku okupace se konzervativní japonská vláda snažila zachovat starý vládní systém),⁵⁸ a osvojování demokratických principů probíhalo pozvolna. Příčinu tohoto jevu je možné najít i ve skutečnosti, že šíření určitých politických idejí v zemi, jež se potýká s tak vážnými socioekonomickými problémy, jakými byly dlouhotrvající hladomor, hospodářská stagnace a inflace, bylo značně komplikované. Paradoxem také bylo, že demokracie byla šířena americkými vojenskými jednotkami a byla tak, jak tvrdí Tadaši Fukutake, Japoncům násilně předkládána, ať už s ní souhlasili či nikoliv.⁵⁹

Hned zpočátku okupace plánoval generál MacArthur odstranit předválečná ekonomická omezení, přetvořit japonský venkov a zničit starý, dalo by se říci až feudální, systém vlastnění půdy, a posílit tak šíření demokratických tendencí. Americká i japonská vláda se shodly, že jediným způsobem jak zničit zastaralé principy, je odstranit tradiční rodinný systém a provést potřebnou reformu školství. SCAP proto v první řadě provedl několik reforem, které měly například přetvořit tradiční rodinný systém v systém nukleárních rodin. Silná snaha odstranit tuto stále z feudální doby

⁵⁷ OAKLEY, Deborah. *American-Japanese Interaction in the Development of Population Policy*, s. 619

⁵⁸ FUKUTAKE, Tadashi: *The Japanese social structure: its evolution in the modern century*, University of Tokyo Press, 1989, s. 81

⁵⁹ FUKUTAKE, Tadashi. *The Japanese social structure*, s. 77

přetrvávající rodinnou strukturu byla především na venkově. Z důvodu snahy o zvýšení zemědělské produkce byli mimo jiné na venkov posíláni školitelé, již měli obeznámit venkovské obyvatelstvo s novými domácími spotřebiči a zemědělskými technologiemi, mezi které například patřily vylepšené šicí stroje, sporáky a chemická hnojiva.⁶⁰ Na venkově také probíhaly naučné přednášky, které lidem představovaly různé způsoby zlepšení jejich životního stylu.

Historik John Curtis Perry zastává názor, že i když Američané během okupace často ignorovali japonské tradice a dopustili se tudíž mnoha chyb, celkově byla jejich snaha o přeměnu japonského národa úspěšná. Tento argument je dle něj podpořen reformou školství, která decentralizovala a rozšířila vzdělání a odstranila nacionalistické učení ze školských osnov.⁶¹ Osobně si však myslím, že přisuzovat z velké části úspěch okupace pouze Američanům je neadekvátní, neboť to byla právě snaha samotných Japonců vytvořit lepší a moderní stát, která se zasloužila o snadný průběh a dlouhodobé trvání těchto reforem. Vyvozují tak ze skutečnosti, že přestože po skončení okupace v roce 1952 byla řada reforem revidována, Japonsko se během následujících let dokázalo samo hospodářsky zotavit a dokonce se přiřadit do skupiny vyspělých států G7.⁶²

Během okupace vláda rovněž propagovala politiku takzvaných *3S – sex, sport a screen*⁶³ – a intenzivně podporovala pořádání kulturních a sportovních událostí. Tato politika měla odvést obyvatelstvo sužované hladem a zoufalstvím od myšlenek na radikální kroky proti vládě a demonstrace. Dále také měla poskytnout lidem určitou formu úniku před tvrdou realitou.⁶⁴

Mnoho Japonců si rovněž po opuštění starého vládního systému a systému tradičních hodnot začalo užívat nově nabytých svobod. Není překvapující, že někteří se uchýlili k bohémскому až dekadentnímu životnímu stylu. Fukutake je však přesvědčen, že nastolením základních lidských práv a svobod se v Japoncích nevyvinul pravý americký individualismus, ale spíše se u nich projevila vrozená sobeckost, která byla v minulosti skrytě podporována starým režimem.⁶⁵ Idea základních lidských práv

⁶⁰ PARTNER, Simon. *Taming the Wilderness: The Lifestyle Improvement Movement in Rural Japan, 1925–1965. Monumenta Nipponica*, 2001, Vol. 56, s. 489

⁶¹ John Curtis Perry, cit. v MOORE, Ray A: *The Occupation of Japan as History. Some Recent Research, Monumenta Nipponica* 1981, Vol. 36, No. 3, s. 323

⁶² Skupina vyspělých států vytvořená v roce 1975. Japonsko patřilo mezi zakládající členské státy.

⁶³ z anglického slovíčka *screen*, které v češtině znamená filmové plátno; zde jsou tím myšleny filmy

⁶⁴ DOWER, John: *Embracing defeat*, s. 165

⁶⁵ FUKUTAKE, Tadashi. *The Japanese social structure*, s. 81

a svobod tak podle něj byla mnoha Japonci přetvořena, a sloužila k ospravedlnění sledovat pouze vlastní zisk a obohacování.⁶⁶ Nutno podotknout, že tento poněkud pesimistický názor nekorespondoval s chováním většiny Japonců.

4.2.1 Válečná zodpovědnost a kult rozumu a vědy

Během Tokijského válečného procesu byla často předmětem diskuze otázka válečné zodpovědnosti japonského národa. Mezi Američany i Japonci byly tehdy poměrně rozšířené dva argumenty – jeden tvrdící, že Japonci byli oklamáni svými vůdci a druhý, jenž zastával názor, že japonské obyvatelstvo jednalo v období války pasivně. S tímto míněním zároveň panovalo rozšířené přesvědčení, že právě japonskou servilitu a slepou poslušnost, které vycházely z feudalismu, je třeba odstranit.⁶⁷ Pro Japonce bylo rovněž velmi důležité oddělit od sebe předválečné a moderní poválečné Japonsko. V politických a akademických kruzích tato diskuze probíhala poměrně intenzivně a intelektuálové často docházeli k závěru, že se Japonci kvůli podpoře teorie *nihondžinron* a přílišnému lpění na konfuciánských hodnotách stali oběťmi předválečného militarismu. V literatuře a filmu tak bylo populární vyobrazení Japonců jako obětí minulého režimu. Historička Naoko Šimazumi se domnívá, že toto zaobírání se sebou samotným často odvádělo Japonce od uznání jimi napáchaných škod během války v ostatních asijských zemích.⁶⁸

Mnoho tehdejších sociologů se zabývalo otázkou, jak japonskou národní podstatu v období modernizace a silné amerikanizace uchovat. Japonský národ byl rovněž sociology nabádán k analýze a identifikaci vlastních charakteristických povahových rysů, které jej dovedly k vojenské agresi, a bylo zdůrazňováno, že je potřeba se od těchto povahových rysů oprostit. Sociologové tak dospěli k již zmíněnému závěru, že kvůli přílišnému lpění na japonských hodnotách, slepé oddanosti a servilitě, se Japonci stali obětí militarismu a ultranacionalismu. Griffiths věří, že časté zabývání se vlastní identitou a uvažování o válečné zodpovědnosti představovalo jednu z příčin stavu *kjodacu*. Dále pak tvrdí, že na druhou stranu pocity *šinsei* pocházely

⁶⁶ FUKUTAKE, Tadashi. *The Japanese social structure*, s. 81

⁶⁷ GRIFFITHS, Owen: *The Reconstruction of Self and Society*, s. 13

⁶⁸ SHIMAZU, Naoko: Popular Representations of the Past: The Case of Postwar Japan. *Journal of Contemporary History*, 2003, Vol. 38, No. 1, s. 101

z pochopení a smíření se se současnou situací a z následného oproštění se od minulosti ve snaze vytvořit lepší podmínky pro život.⁶⁹

Mezi vzdělanci se zrodil kult rozumu a vědy, který formoval politiku poválečného Japonska, neboť Japonci byly přesvědčeni, že se jedná o správný přístup k přetvoření státu. Politici věřili, že racionalita a věda jsou úzce propojeny s demokracií, kooperací a univerzalismem. Zcela opačné koncepty pak podle nich představovali militarismus, oprese a partikularismus. Poválečná japonská vláda tudíž považovala za velmi uvážené například podrobně plánovat své postupy a velký důraz též kladla na mezinárodní ekonomickou spolupráci.⁷⁰

Mnozí japonští sociologové také poukazovali na pro Japonce typické rychlé osvojování si nových zvyklostí, které však mnohdy považovali za značně povrchní. Příkladem tohoto chování podle nich bylo období restaurace Meidži, kdy se Japonci zbrkle přizpůsobovali západnímu chování a principům. Sociologové tak vybízeli japonské obyvatelstvo, aby se raději nejprve snažilo plně pochopit demokratické zásady, neboť pevně věřili, že když tyto principy budou v lidech hlubokou zakořeněné, Japonsko se už nikdy neuchýlí k militarismu.⁷¹ Mnoho tehdejších společenských kritiků považovalo schopnost Japonců snadno imitovat nové způsoby chování a ideje za ostudnou vlastnost, která byla zakořeněná ve slepém lpění na konfuciánských hodnotách. Jiní však považovali tuto vlastnost za prospěšnou, neboť napomohla k rychlejší adaptaci nových trendů. Tento postoj můžeme například pozorovat v článku, jenž se objevil v *Sekai Nippon* (世界日本) z roku 1948, ve kterém autor hodnotí průběh okupace.

„Je nutné podrobně prozkoumat nedostatky japonského národa, které bezpochyby po kapitulaci přispěly ke zhoršení životní situace. Během války se japonský lid netečně podřizoval militaristické vládě, avšak nyní, po porážce, si nechce připustit zodpovědnost za současnou situaci, ve které se nachází. [...] Berme však v potaz, že díky nepochybně obdivuhodné schopnosti rychle pohltnout a adaptovat nové poznatky, [...] byl japonský národ během restaurace Meidži schopný dosáhnout nevídaných výsledků. Nicméně na druhou stranu, když takto stanovený systém padl, nezůstalo po něm nic jiného než nepořádek a chaos. Jsme tedy nyní nuceni spoléhat se s rekonstrukcí naší země na Spojené národy, leč opomíjíme, že bychom ji měli

⁶⁹ GRIFFITHS, Owen: *The Reconstruction of Self and Society*, s. 231

⁷⁰ GRIFFITHS, Owen: *The Reconstruction of Self and Society*, s. 237

⁷¹ GRIFFITHS, Owen: *The Reconstruction of Self and Society*, s. 252

uskutečnit my sami. To, co Spojené národy od japonského lidu požadují, není slepá poslušnost ve vykonávání jejich nařízení, ale vytvoření opravdu nezávislého a demokratického státu.⁷²

Z článku lze vyvodit, že i když Japonsko díky své schopnosti rychlé adaptace nových zvyklostí dosáhlo v minulosti mnoha kulturních úspěchů, mezi Japonci stále přetrvával zlozvyk slepě se podřizovat vyšší autoritě.

Ekonom Takao Cučija si též všiml jisté spojitosti mezi morálním úpadkem společnosti a mezi hospodářskou stagnací a převládající inflací. Soudil, že podobně jako při lidových povstáních, která probíhala v období Meidži, tak i v poválečném Japonsku měla špatná hospodářská situace vliv na morální pokles obyvatelstva. Podle Cučiji znázorňovaly úpadek poválečné společnosti především časté krádeže, podvody a i dekadentní životní styl mnohých lidí.⁷³ Na morální úpadek společnosti opakovaně upozorňoval mimo jiné také tehdejší tisk.

4.3 Umělecká scéna

Po skončení války a zrušení cenzury proběhla v uměleckém a především literárním světě, takzvaná „poválečná renesance“. Bylo by ovšem zavádějící se domnívat, že během okupace nebyla stanovena žádná forma cenzury. Poválečná cenzura nicméně neomezovala tvůrčí činnost tak drastickým způsobem jako v minulosti militaristická vláda, neboť mnoho umělců se pod ní dokázalo úspěšně realizovat a kupříkladu japonská poválečná literatura získávala na popularitě. Literatura týkající se atomových útoků na Hirošimu a Nagasaki byla však bez výjimky regulována. Našli se ovšem i tací, kteří proti cenzuře ostře vystupovali. Mezi tyto zastánce například patřil kritik Džun Etó, který věřil, že cenzura, již SCAP nastolil, soustavně ničila japonské smýšlení a kulturu. Mimo to označil okupaci za období, kdy byli Japonci přetvářeni podle amerického vzoru a to s takovým úspěchem, že podle něj ztratili svou národní identitu.⁷⁴ Je vhodné podotknout, že se jedná o docela negativní postoj, neboť poválečná japonská kultura poměrně vzkvétala.

⁷² *Sekai Nippon*, cit. v GRIFFITHS, Owen: *The Reconstruction of Self and Society*, s. 253

⁷³ Tsuchiya, Takao: *Nihon no infure ši no kjokun*, cit. v GRIFFITHS, Owen: *The Reconstruction of Self and Society*, s. 121

⁷⁴ RUBIN, Jay: From Wholesomeness to Decadence: The Censorship of Literature under the Allied Occupation, *Journal of Japanese Studies*, 1985, Vol. 11, No. 1, s. 71

V tomto období vznikalo mnoho autobiografických děl, jejichž autoři chtěli čtenářům přiblížit hrůzy války a zlo militarismu. Velmi populární bylo například antimilitaristické dílo od spisovatele Hirošiho Nomy *Šinkú čitai* (真空地帯, 1952; v češtině pod názvem *Oblast prázdnoty*). Noma zde detailně popisuje poměry v tehdejší japonské armádě a bezdůvodně páchané krutosti vojáků vůči druhým. Kromě toho také liberalizace sexu přispěla ke zkoumání tématu sexuality v mnoha dílech tehdejší doby a rovněž vzrůstal počet publikací řadících se do ženské literatury.

Značně populárním byl literární proud *buraiha* (無頼派), jenž byl tvořen skupinou mladých radikálních poválečných spisovatelů, kteří rázně odmítali tradiční japonské hodnoty. Jejich styl psaní se vyznačoval především dekadencí, avantgardou a hédonistickým stylem života. Častým tématem jejich děl pak bylo zamýšlení se nad upadající morálkou poválečného obyvatelstva. Mezi hlavní představitele patřili Osamu Dazai a Ango Sakaguči. Právě Sakagučiho slavná esej *Darakuron* (墮落論; O dekadenci) vydaná v roce 1946 podnítila diskuzi na téma upadajících morálních hodnot japonského obyvatelstva. Sakaguči však překvapivě tento úpadek vítal, neboť se podle jeho názoru mohl japonský národ od své minulosti oprostít jedině naprostým morálním poklesem a tím vytvořit lepší stát.⁷⁵

SCAP rovněž do jisté míry reguloval filmový průmysl a zformoval několik direktiv, podle kterých se měli tvůrci řídit. Podporovalo se především idealizované zobrazení liberalizace a nového demokratického Japonska, které mělo inspirovat obyvatelstvo. Populární filmy často zobrazovaly Japonce snažící se rekonstruovat poválečnou zemi nebo ukazovaly poklidné vytváření odborů.⁷⁶

Liberalizace tedy mnohé umělce značně inspirovala a dala tak vzniknout bezpočtu ikonických děl. Poválečná japonská společnost byla však, dle mého názoru, jedinečná především vznikem takzvané *kasutori bunka* (粕取文化).

4.3.1 Subkultura *kasutori*

Mnozí japonští intelektuálové často vedli diskuzi o ideálních postupech při obnově a zajištění lepší budoucnosti japonského národa. Našli se však i tací, kteří využili svou znovunabytou svobodu a raději se oddávali hýřivému životu. *Kasutori bunka* je pojmenována podle silného destilátu zvaného *kasutori šóčú* (粕取り焼酎).

⁷⁵ GRIFFITHS, Owen: *The Reconstruction of Self and Society*, s. 127

⁷⁶ SHIMAZU, Naoko: *Popular Representations of the Past*, s. 103

Tento silný alkohol pili především umělci, *panpan* (パンパン)⁷⁷ a obchodníci na černém trhu, kteří představovali poválečnou subkulturu dekadence a nihilismu, jež se právě nazývá *kasutori bunka*.⁷⁸ Subkultura *kasutori* vzkvétala převážně v letech okupace a představovala komerční svět orientovaný na zábavu, sexuální estrády a na obrovskou záplavu bulvárních časopisů a brakové literatury. Tato subkultura byla rovněž inspirována americkou pop kulturou a Hollywoodem. Současní historikové, mezi nimi například i Džúró Fukušima, se domnívají, že *kasutori bunka* představovala určitý způsob liberalizace od militaristické autority a politických dogmat. V této kultuře se často objevovali cyničtí a sarkastičtí spisovatelé a filozofové, kteří zdařile tento zhýralý životní styl popisovali ve svých dílech, a několikrát ho dokonce prohlašovali za pravou revoluci a liberalizaci Japonska.⁷⁹

Po obnovení základních občanských práv a svobod v říjnu 1945 začalo opět ve velkém vzkvétat publikování časopisů a na trh tak denně pronikaly desítky nových časopiseckých periodik. Podle údajů Japonské nakladatelské asociace na konci druhé světové války bylo na japonském trhu přibližně 500 různých magazínů, v roce 1946 však toto číslo stoupl na 1737 různých výtisků a v roce 1947 se jejich počet zvýšil dokonce na 1882.⁸⁰

Velmi populární byly především takzvané *kasutori zašši* (粕取雑誌), jež denně ve velkém pronikaly na trh a následně z něj po několika výtiscích opětovně mizely. Mezi tato periodika patřily například časopisy s pestrými názvy jako *Óru Rjóki* (オール 獵奇; Vše bizarní), *Kjabaree* (キャバレー; Kabaret), *Či to Daijamondo* (血とダイヤモンド; Krev a diamanty), *Šindžin* (新人; Nový člověk), *Guro* (グロ; Groteska) a mnohé další. Nakladatelé těchto magazínů nicméně vydali v časopise *Rjóki* prohlášení, ve kterém tvrdili, že nemají „žádné troufalé ambice osvítit či vzdělat své čtenáře“, ale naopak se snažili poskytnout lehké pobavení těm, „kteří byli jak fyzicky, tak psychicky vyčerpáni snahou rekonstruovat nové demokratické Japonsko.“⁸¹ Tyto časopisy nejenže oslavovaly hédonismus a erotismus, ale také poskytovaly střízlivý pohled na tehdejší společnost, vypuzení staré autority, absenci předpojatosti a konvenčních hodnot

⁷⁷ speciálně určené prostitutky pro okupační jednotky, viz podkapitola 4.4 Prostituce

⁷⁸ názvem *kasutori bunka* se však začala tato poválečná japonská subkultura označovat až v 60. letech 20. století.

⁷⁹ DOWER, John: *Embracing defeat*, s. 148

⁸⁰ GRIFFITHS, Owen: *The Reconstruction of Self and Society*, s. 71

⁸¹ *Rjóki*, cit. v DOWER, John: *Embracing defeat*, s. 149

v poválečném Japonsku. Kromě toho v sobě měly mnohé názvy nových publikací a produktů jako *Šin džidai* (新時代; Nová éra), *Kibó* (希望; Naděje), *Riberaru* (リベラル; Liberál) a *Džijú* (自由; Svoboda) zakomponováno vyjádření naděje v lepší budoucnost nového Japonska.⁸²

Mnoho poválečných spisovatelů našlo v požitkářství a erotismu subkultury *kasutori* svou inspiraci. Mezi ně patřili například Džun'ičiró Tanizaki a Jasunari Kawabata. Rovněž spisovatelé jako Ango Sakaguči, Taidžiró Tamura a Osamu Dazai se ve svých dílech věnovali dekadenci a morálnímu úpadku jedince.

Subkultura *kasutori* byla během okupace neodmyslitelnou součástí japonské společnosti a reakce jejích představitelů na kapitulaci, liberalizaci a socioekonomické problémy Japonska byla až nezvykle přirozená a lidská.

4.4 Dětské hry

Je všeobecně známo, že děti v rámci her rády napodobují dospělé ve svém okolí. Děti v poválečném Japonsku nebyly žádnou výjimkou. Hračky byly většinou drahé nebo se nevyráběly ve velkém množství, a proto se děti spoléhaly především na svou představivost. Během války bylo obvyklé spatřit chlapce, jak si nevinně hrají na vojáky a námořníky bránící svou zemi před spojeneckými nepřáteli s vidinou, že později i oni sami budou sloužit v armádě. Po porážce se podoba her značně změnila.

Pro děti to byly hry radostné, avšak dospělí byli často námětem her spíše sklíčeni, neboť hry demonstrovaly drsnou realitu jejich každodenního života. Mezi populární hry patřila například hra na černý trh⁸³ nebo také hra na nevěstku a jejího zákazníka, *panpan asobi*.⁸⁴ Další oblíbenou hrou byla hra na levicovou demonstraci,⁸⁵ při které děti pobíhaly s červenými vlajkami v rukou kolem dokola. Krutou skutečností bylo, že tyto neškodné aktivity připravovaly děti na realitu okupovaného Japonska.

⁸² GRIFFITHS, Owen: *The Reconstruction of Self and Society*, s. 72

⁸³ *jamiči-gokko* (闇市ごっこ)

⁸⁴ *panpan asobi* (パンパン遊び). *Panpan* byl eufemismus pro speciální prostitutky, které byly určeny pro americké vojáky.

⁸⁵ *demo asobi* (デモ遊び)

Mezi další hry pak patřila kupříkladu hra na tuláka⁸⁶ nebo rovněž hra *kidaši-gokko*,⁸⁷ ve které děti předstíraly obstarávání potravy.⁸⁸

Mezi populární hračky v letech americké okupace patřila miniatura džípu, která se v té době přibližně prodávala za velmi nepatrnou částku 10 jenů, a vysoký odbyt této hračky značně napomohl obnově hračkářského průmyslu. Džíp byl americký symbol, který měly děti obvykle spojeny s usměvavými americkými vojáky, kteří jim rozdávali čokoládu a žvýkačky.

Z těchto příkladů lze vyvodit, že japonské děti okupaci americkými vojsky poměrně rychle akceptovaly, a poněvadž představovaly budoucí generaci Japonců, která formovala moderní Japonsko, je na místě předpokládat, že jejich smýšlení bylo v souladu s demokratickými zásadami.

4.5 Prostituce

Japonské obyvatelstvo se hrozilo příjezdu spojeneckých vojáků, neboť bylo přesvědčeno, že jejich ženy budou hromadně znásilňovány. Tato obava vycházela především z válečné propagandy, avšak americká profesorka Sara Baker věří, že byla také do jisté míry zakořeněna v uvědomění si vlastních hrůzných činů, které japonská armáda běžně páchala na dobytém území.⁸⁹ Vláda se tak snažila zavést určitá opatření, která měla uspokojit sexuální potřeby okupačních jednotek.

Ministerstvo vnitra již v srpnu 1945 poslalo policejním jednotkám v jednotlivých prefekturách zprávu, ve které žádalo o shromáždění osob podnikajících v prostituci a o následné vytvoření takzvaných komfortních středisek pro okupační vojska. Tato střediska měla zamezit veřejným sexuálními aktivitám a hromadnému znásilňování. Japonská vláda na financování středisek údajně poskytla 30 milionů jenů se slovy, že jde o „malou cenu za ochranu cudnosti většiny japonských žen.“⁹⁰ Tento vládní projekt se později stal známým pod eufemistickým jménem *Tokušu ian šisecu kjókai* (特殊慰安施設協会) neboli Speciální rekreační střediska.

⁸⁶ *runpen-gokko* (レンペンごっこ)

⁸⁷ *kidaši-gokko* (買い出しごっこ)

⁸⁸ DOWER, John: *Embracing defeat*, s. 111

⁸⁹ BAKER, Sara: „Ubiquitous and Unremarked Upon”: *Militarized Prostitution and the American Occupations of Japan and Korea*, Washington D.C., 2012, s. 77

⁹⁰ cit. v DOWER, John: *Embracing defeat*, s. 126

V tokijské čtvrti *Ginza* (銀座) byly ve velkém vylepovány plakáty, které sloužily k náboru žen, jež by byly ochotné se aktivně podílet na tomto nelehkém „poslání“ spočívajícím v poskytování sexuálních služeb americkým vojákům. Koncem srpna bylo podle soudobých údajů do tohoto projektu zapsáno až 1 360 tokijských žen. Mnohé byly nezaměstnané, a tak v této činnosti viděly snadné obohacení, našly se však i takové ženy, které považovaly poskytování určitých služeb pro okupační vojska za patriotickou činnost, ba dokonce za sebeobětování se pro Japonsko. Dower uvádí, že na začátku okupace tyto ženy za přibližnou cenu pouhých 15 jenů denně uspokojovaly až 25 vojáků.⁹¹ Přestože tyto služby úplně nezamezily sexuálním útokům, jejich počet byl značně nižší, než jakého se japonská vláda obávala.

V lednu 1946 nicméně zájem o tato speciální střediska poklesl, a vláda tak nařídila jejich zrušení s vysvětlením, že činnosti těchto zařízení byly nedemokratické a odporovaly základním lidským právům. Kritici tehdejší doby se však domnívají, že hlavním důvodem zrušení těchto speciálních rekreačních středisek byly šířící se pohlavní choroby mezi americkými vojáky. Dower se domnívá, že právě kvůli značnému rozšíření pohlavních chorob, jako jsou kapavka a syfilis, se americká vláda rozhodla poskytnout v témže roce Japoncům patent na penicilín.⁹² Je však třeba brát v potaz, že zrušení těchto speciálních rekreačních center neznamenal zrušení prostituce jako takové, pouze se přesunula do nelegální sféry podnikání.

Prostitutky v okupovaném Japonsku byly rozděleny do dvou hlavních skupin – ty, které poskytovaly služby čistě pro japonské zákazníky a ty, jež se staraly o okupační vojska. Tyto speciální prostitutky pro americké vojáky byly v tehdejší době známé pod jménem *panpan* a tvořily nedílnou součást nočního života každého velkoměsta. Tehdejší známý společenský kritik Tacuno Jukata na otázku, co považuje za nejdemokratičtější rys soudobého Japonska, odpověděl, že tímto rysem jsou podle něj prostitutky *panpan*, jelikož dokázaly zdárně ignorovat rasové a národnostní předsudky.⁹³ I když mnohé z těchto žen byly běžně ve společnosti stigmatizovány a bylo jimi opovrhováno, byly často schopny díky příjmu z poskytovaných sexuálních služeb dosáhnout záviděníhodného majetku. *Panpan* podle Dowera představovaly liberalizaci potlačené sexuality a smyslnosti a dále byly předzvěstí nové marketingové

⁹¹ DOWER, John: *Embracing defeat*, s. 129

⁹² DOWER, John: *Embracing defeat*, s. 130

⁹³ DOWER, John: *Embracing defeat*, s. 133

techniky, která se zaměřovala na komercializaci sexu.⁹⁴ Tyto názory považují za opodstatněné, neboť si myslím, že prostitutky *panpan* představovaly prototyp moderní nezávislé ženy.

S liberalizací se v Japonsku začal ve velkém rozmáhat materialismus a konzumerismus, který na začátku okupace může být pozorován například právě u prostitutek *panpan*. I ostatní průměrné japonské ženy byly vděčné, že můžou odhodit nelichotivé oblečení válečných let (tzv. *monpe*). Navíc se začal značně rozšiřovat prodej líčidel a extravagantního barevného oblečení a obzvláště revoluční byly pro ženy nylonové punčochy.⁹⁵ V dřívějších letech bylo běžné, že westernizace probíhala spíše vertikálním směrem, od vysoce postavených osob, avšak v okupovaném Japonsku probíhala westernizace horizontálně, „ze zdola“, a podle Dowera se právě prostitutky *panpan* staly jejím symbolem.⁹⁶

Japonští muži a především váleční veteráni se v porovnání s americkými vojáky často cítili méněcenní, zvláště když museli sledovat, jak byly jejich ženy nuceny uléhat s bývalým nepřitelem. Mimo to okupační síly v Japonsku představovaly silný kontrast mezi poraženým a zdevastovaným Japonskem, což často vedlo obyvatelstvo k pocitům *kjodacu*. Zdraví a dobře vypadající američtí vojáci s neomezenou zásobou jídla, cigaret a peněz Japoncům bolestě připomínali, jak hluboko japonský národ klesl. Zároveň však byla moc Američanů Japoncům vzorem, který je poháněl stát se racionálním a demokratickým národem.⁹⁷

4.6 Stigmatizované obyvatelstvo

V prvních poválečných letech bylo japonské obyvatelstvo k osobám na okraji společnosti velmi nevlídné. Mezi tyto osoby patřili především lidé bez domova, bývalí vojáci, zchudlé vdovy a osiřelé děti. Lidé se také často odvraceli od přeživších obětí Hirošimy a Nagasaki, které byly vystaveny nebezpečnému radioaktivnímu záření. Bývalí a zejména fyzicky postižení vojáci se potýkali s velkými potížemi při hledání práce a uplatnění v poválečném Japonsku. Rovněž veteráni, kteří trpěli duševními chorobami způsobenými hrůzami války, byli zavíráni do ústavů s minimální lékařskou péčí. Okupační vláda si také nemohla dovolit poskytnout náležitou finanční podporu

⁹⁴ DOWER, John: *Embracing defeat*, s. 138

⁹⁵ DOWER, John: *Embracing defeat*, s. 137

⁹⁶ DOWER, John: *Embracing defeat*, s. 137

⁹⁷ GRIFFITHS, Owen: *The Reconstruction of Self and Society*, s. 19

válečným vdovám, které se kvůli tomu často potýkaly s hladem a bídou. Nicméně téma zajištění podpory a pomoci těmto lidem bylo mezi běžnými Japonci, a podle sociálních kritiků tehdejší doby i mezi první poválečnou japonskou vládou, tabu.⁹⁸

Vláda také nevytvořila žádnou efektivní politiku, která by řešila problém s osiřelými dětmi. S těmito dětmi bylo zacházeno jako s delikventy, a tudíž byly často nuceny obstarat si obživu samy. Většinou se tedy uchýlovaly k málo výdělečným pracím, jako bylo čištění obuvi či prodávání novin. V horším případě se živily krádežemi, žebráním a od určitého věku i prostitucí. Vláda dlouhou dobu tento problém ignorovala a odhadovalo se, že v roce 1948 se v Japonsku nacházelo až 123 510 osiřelých dětí bez domova.⁹⁹ Na otázku, proč si majetní Japonci tyto děti neosvojili, spisovatel Džiró Osagari odpověděl, že hlavní příčinu vidí v japonské neochotě a strachu pomoci lidem, kteří patří do takzvaného okruhu *soto* (外) a rovněž se podle něj obávali případných problémů, které by tyto děti mohly způsobit.¹⁰⁰

Situace se pro tyto osoby začala zlepšovat až v 50. letech, protože díky rostoucí ekonomice byla vláda schopná zajistit určitá opatření a finanční podporu pro takto postižené obyvatelstvo.

⁹⁸ DOWER, John: *Embracing defeat*, s. 62

⁹⁹ DOWER, John: *Embracing defeat*, s. 63

¹⁰⁰ DOWER, John: *Embracing defeat*, s. 63

5 Politická situace

Spojenecká okupace Japonska se obecně dělí na dvě fáze. V první fázi mezi lety 1945–1947 bylo primárním cílem okupačního štábu demilitarizovat a liberalizovat Japonsko. V následujících letech 1947–1952 poté proběhla druhá fáze okupace, jejímž hlavním cílem bylo demokratizovat Japonsko a zároveň z něj udělat v rámci americké politiky „opačného kurzu“ strategického spojence proti silícímu komunismu ve východní Asii.

5.1 Obecně o politické situaci v letech 1945–1947

Americká vláda již v září 1945 schválila v dokumentu,¹⁰¹ v němž byly stanoveny základní cíle okupace, postup, podle něhož bude okupační správa probíhat nepřímou, prostřednictvím nové japonské vlády. Okupační štáb tak zformoval několik poradních komisí, které odpovídaly jednotlivým japonským ministerstvům. Tyto poradní komise se však mnohdy skládaly z nezkušených úředníků, kteří byli americkou vládou do Japonska posláni, aniž by byli s Japonskem a japonským vládním systémem náležitě obeznámeni. Dennis B. Smith ve své knize například uvádí příhodu, kdy jeden ze členů komise, jež měla na starost úpravu právního systému, svému nadřízenému při pohovoru přiznal, že o Japonsku a jeho právním systému neměl téměř žádné znalosti, na což mu jeho nadřízený údajně odpověděl: „*Ale to je v pořádku. Kdybyste toho o Japonsku věděl příliš, mohl byste mít nějaké staré předsudky, které by zabraňovaly v řádné rekonstrukci Japonska.*“¹⁰² Z tohoto rozhovoru lze vyvodit, že SCAP do jisté míry ignoroval v rámci obnovy Japonska starý japonský systém a hodnoty na úkor prosazování pro něj bezpochyby strategicky výhodné americké politiky. Nicméně nelze opomenout, že okupační správa probíhala nepřímou, a tudíž měla nová japonská vláda možnost v zájmu Japonska do určité míry upravovat reformy a nařízení vydávané SCAPem.

Po bezpodmínečné kapitulaci bylo jedním z prvních kroků okupační správy zrušení předválečných omezení týkajících se občanských práv a svobod (v rámci toho byli propuštěni i političtí vězni, mezi nimi i komunistka Kjúiči Tokuda) a následné provedení čistky politického života, která by napomohla obnově poválečné politiky.

¹⁰¹ US Initial Post-Surrender Policy for Japan je právní dokument, který 6. září 1945 schválil americký prezident Harry S. Truman.

¹⁰² Oppler cit. v SMITH, Dennis B: *Japan since 1945: The Rise of an Economic Superpower*, Houndmills: Macmillan, 1995, s. 37

Již na podzim roku 1945 se začaly utvářet nové politické strany, mezi něž patřily například Japonská liberální strana (日本自由党) a Japonská socialistická strana (日本社会党). První poválečná vláda se především vyznačovala svou konzervativní politikou, která byla nejvíce zřejmá při formování nové ústavy. Konzervativní strany „*shodně požadovaly zachování monarchie, v níž mělo podle jejich programu dojít pouze k rozšíření pravomocí parlamentu a občanských práv a svobod.*“¹⁰³ Nicméně SCAP japonské návrhy na novou ústavu neschválil a nová ústava, jež vstoupila v platnost v květnu 1947, byla z velké části navržena americkými experty.

První poválečné volby do Dolní sněmovny podle nového volebního zákona proběhly v dubnu roku 1946. Většinu hlasů získaly strany liberální a pokroková (日本進歩党)¹⁰⁴, které následně vytvořily vládní koalici, v jejímž čele stanul nový předseda vlády Šigeru Jošida. Jošida byl nepochybně schopný konzervativní politik, který prosazoval proamerickou zahraniční politiku, což se okupačnímu štábu zamlouvalo, a rovněž ostře vystupoval proti levicovému hnutí. V nové vládě, byli také početně zastoupeni komunisté a socialisté, kteří ve volbách získali poměrně mnoho hlasů.

Na jaře roku 1947 následně začaly v plném rozsahu fungovat nové vládní orgány a vůbec poprvé se v japonských dějinách konaly volby do Horní sněmovny, které probíhaly v souladu s novou ústavou, jež vstoupila v platnost 3. května 1947. V těchto volbách vyhrála s nemalou převahou socialistická strana, a byla tak vytvořena vládní koalice ze socialistické a demokratické strany, v jejímž čele stanul Tecu Katajama, který byl prvním socialistickým předsedou v japonských dějinách. Nová vláda měla za úkol stabilizovat hospodářství a „*obyvatelstvo očekávalo od socialistů především obnovení výroby, které by vytvořilo dostatek pracovních příležitostí a zásobilo by trh nejpotřebnějším zbožím, aby tak mohlo být zamezeno spekulacím na černém trhu.*“¹⁰⁵ Japonci rovněž po nové vládě požadovali, aby jim zaručila růst průměrných mezd, které by tím vyrovnaly růst cen na trhu. Hospodářská opatření tedy tvořila hlavní náplň programu Katajamovy vlády. Socialistická vláda nicméně nakonec těmto požadavkům nedokázala vyhovět a v únoru 1948 byla nucena odstoupit. Následně byla zformována nová vláda v čele s předsedou demokratické strany Hitošim Ašidou. Avšak ani tato vláda nedokázala zajistit obyvatelstvu lepší pracovní podmínky a to mělo za následek

¹⁰³ VASILJEVOVÁ, Zdeňka, *Poválečné Japonsko: politický vývoj 1945-1970*, s. 9

¹⁰⁴ Japonská pokroková strana (日本進歩党), která fungovala v letech 1945–1947

¹⁰⁵ VASILJEVOVÁ, Zdeňka, *Poválečné Japonsko: politický vývoj 1945-1970*, s. 14

řadu stávek a demonstrací, které se souhrnně označují pod názvem „jarní bouře“ (春闘). Je vhodné zde zmínit, že již po vyhlášení bezpodmínečné kapitulace vznikala v Japonsku spolu se vzrůstající nespokojeností obyvatelstva rozsáhlá řada socioekonomických problémů,¹⁰⁶ které vyústily ve stále častější a početnější pouliční demonstrace.¹⁰⁷

Po skončení války začaly také rychle vznikat odborové organizace ve státních i soukromých podnicích a nakonec při snaze sjednotit jednotlivá odborová hnutí vznikly dvě hlavní organizace: Celojaponský kongres průmyslových odborů (全日本産業別労働組合会議) a Generální svaz japonských odborů (全日本労働総同盟). V rámci sílicího socialistického hnutí proběhla na přelomu roku 1946 a 1947 také řada stávek. Stávkovalo se zejména za zvýšení mezd, zlepšení pracovních podmínek a v některých případech i za demisi vlády. Vrcholem těchto stávek měla být generální stávka ohlášená na 1. února 1947, jejíž přípravu vedl odborový svaz státních a veřejných zaměstnanců, který měl přes 4 miliony členů.¹⁰⁸ Tato generální stávka však byla den před jejím konáním 31. ledna 1947 na přímý příkaz generála MacArthura zakázána.

První etapa poválečného vývoje se však především vyznačuje provedením velké řady radikálních reforem, které později zásadně formovaly rekonstrukci Japonska.

5.1.1 Reformy

Po skončení druhé světové války byli Spojenci přesvědčeni, že je nutné poválečné Japonsko demokratizovat a zabránit tak budoucí vojenské agresi. Od americké vlády obdržel generál MacArthur oficiální nařízení, které stanovovalo základní počáteční cíle okupační politiky. Mimo toto nařízení však MacArthur od americké vlády nedostal žádné jiné konkrétní instrukce a správa Japonska tak byla téměř úplně svěřena do jeho rukou.¹⁰⁹ Většina reforem byla nicméně provedena japonskou vládou pod přísným dohledem okupační správy. Prvním důležitým krokem bylo demilitarizovat japonské ozbrojené síly. Dále byla provedena decentralizace a reorganizace státní správy, proběhla pozemková a školská reforma, byly vytvořeny nové zákony týkající se lepších pracovních podmínek a také došlo k rozpuštění

¹⁰⁶ viz. kapitola 3 Socioekonomické problémy

¹⁰⁷ Nicméně Dower ve své práci uvádí, že tyto demonstrace nebyly zdaleka tak radikální, jak se zpočátku poválečná vláda obávala; DOWER, John: *Embracing defeat*, s. 255

¹⁰⁸ VASILJEVOVÁ, Zdeňka, *Poválečné Japonsko: politický vývoj 1945-1970*, s. 12

¹⁰⁹ United States Initial Post-Surrender Policy

koncernů *zaibacu*. Všechny tyto reformy proběhly v souladu s novou ústavou, jež zaručovala základní občanská práva a svobody, a ve které je mimo jiné císař uveden jako pouhý „symbol jednoty lidu a země“ bez možnosti zasahovat do politického rozhodování.¹¹⁰ Nová ústava a reformy s ní spojené měly zlepšit životní podmínky v Japonsku a zároveň zabránit vzniku ultranacionalistických skupin. Většina reforem proběhla úspěšně, jiným ale trvalo roky, než se jejich dopad projevil.

Demilitarizace a demokratizace

Prvním krokem nové poválečné vlády bylo demilitarizovat Japonsko. Hned po vyhlášení bezpodmínečné kapitulace byla pozastavena vojenská výroba a bylo nařízeno rozpuštění ultranacionalistických skupin a demobilizace vojenských jednotek. Proběhla tedy repatriace několika milionů vojáků i civilistů, která trvala několik let. Okupační správa dále považovala za důležité eliminovat z politického prostředí osoby, které přivedly Japonsko k vojenské agresi. Tyto osoby byly poté souzeny v Tokijském procesu s válečnými zločinci a lze se domnívat, že díky této čistce se na politickou scénu dostala nová generace Japonců, která byla schopna se mnohem lépe přizpůsobit poválečným reformám.¹¹¹ Okupační štáb také japonské vládě nařídil, aby provedla decentralizaci a legislativní reformy místní správy a policie. Na základě nastolení politické svobody a projevu došlo například k propuštění politických vězňů. Dále v rámci potlačení ultranacionalistických myšlenek proběhla odlika státu od šintoistického náboženství.

V rámci demokratizace Japonska byla novou ústavou zaručena základní občanská práva a svobody, jako například svoboda slova a politického a náboženského vyznání. Ženám bylo přiznáno volební právo a volit tedy mohli všichni občané starší 20 let. Rovněž byla rozpuštěna tajná policie a zrušena cenzura a občané se mohli znovu volně shromažďovat a pořádat demonstrace. Japonskému lidu bylo také přiznáno právo na práci, sociální zajištění a na spravedlivý soud.

Ústava

V roce 1945 byl japonský vládní systém stále založen na ústavě Meidži z roku 1889, která se nesla v značně autoritářském rázu. Předtím, než se k moci dostaly ultranacionalistické a militaristické skupiny, vzniklo nicméně pod touto ústavou

¹¹⁰ VASILJEVOVÁ, Zdeňka: *Dějiny Japonska*, 1986, s. 467

¹¹¹ REISCHAUER, Edwin O., CRAIG Albert M: *Dějiny Japonska*, Praha, Lidové noviny, 2001, s. 272

ve 20. letech 20. století období takzvané *demokracie Taišó*. Z tohoto důvodu tedy není překvapující, že se první poválečná japonská vláda a především japonský předseda vlády Kidžuró Šidehara domnívali, že ústava z roku 1889 podporuje vznik demokratického parlamentu a smýšlení. Vláda se tudíž snažila o udržení dosavadního systému a v rámci vytvoření nové ústavy plánovala přistoupit pouze na částečné změny. Příkladem toho může být oficiální vládní návrh na reformu ústavy vyhotovený speciální komisí vedenou Džódžim Macumotoem a předložený parlamentu v únoru 1946, ve kterém šlo pouze o nepatrnou obměnu dosavadní ústavy z roku 1889. Návrh samozřejmě nebyl okupační správou schválen. Generál MacArthur proto koncem února téhož roku pověřil svůj okupační štáb, aby vyhotovil takový návrh ústavy, jenž by splňoval nařízení a představy americké vlády o budoucnosti Japonska. Vytvořená skupina pod vedením Charlese Kadese předložila 6. března 1946 konečný návrh ústavy Šideharově vládě, která neměla jinou možnost, než návrh přijmout.

Takto vytvořená nová ústava vstoupila v platnost 3. května 1947 a učinila z Japonska parlamentní stát. Obě komory parlamentu Horní sněmovna (参議院) a Dolní sněmovna (衆議院), ustanoveny podle britského vzoru, byly plně volené a soudní moc byla prohlášena za nezávislou. Byla posílena výkonná moc místních samospráv a prefektové a starostové měst a obcí byli voleni do svých funkcí svobodným lidem.

Přestože byl císař zproštěn veškeré odpovědnosti za válečné zločiny, musel se 1. ledna 1946 veřejně zřeknout v prohlášení *Tennó no ningen sengen* (天王の人間宣言) svého božského původu. Právě o svrchovanosti Japonska pojednává Článek 1 ústavy, kde se císař mimo jiné vzdává veškerých svých pravomocí spojených se zasahováním do vedení japonského státu. Nebyl tedy již svrchovaným vládcem, ale pouhým „*symbolem státu a jednoty lidu, který odvozuje své postavení z vůle lidu, jemuž náleží svrchovaná moc.*“¹¹²

Nejvíce kontroverzním a často diskutovaným článkem nové ústavy je Článek 9. V Článku 9 se Japonsko zřiká svého práva mít ozbrojené jednotky a řešit mezinárodní konflikty za použití vojenské síly. Článek je však napsán velmi nejednoznačně a po skončení okupace v Japonsku vznikly takzvané Jednotky sebeobrany (自衛隊), které sice mají podobu typických ozbrojených sil, avšak oficiálně jsou pouze odnoží japonské policie.

¹¹² REISCHAUER, Edwin O., CRAIG Albert M: *Dějiny Japonska*, s. 273

Reforma školství

Vláda se v období Meidži snažila japonské obyvatelstvo celoplošně vzdělat, a tak byla již v roce 1872 zavedena povinná školní docházka. Vyšší vzdělání však bylo velmi elitářské a většina populace absolvovala pouze nižší stupeň základního vzdělání. Jako většina státních institucí v předválečném Japonsku, bylo i školství silně centralizované a regulované vládou. Ve školách se také podporovala japonská nacionalistická propaganda. Proto nelze považovat za překvapující, že jedním z hlavních cílů okupační správy a poválečné japonské vlády bylo reformovat školství a podpořit tím šíření demokracie. V rámci reformy, jejíž základní body byly ustanoveny v zákonu o vzdělávání z roku 1947, byla důležitá eliminace propagandy, což se projevilo v zákazu výuky šintoismu a zrušení občanské výuky. Nové učebnice byly podřízeny schvalovacímu procesu na Ministerstvu školství. Nový školský systém byl vybudován podle vzoru amerického školství, tedy 6 let základního vzdělání a 3 roky nižšího středního vzdělání, které bylo pro všechny děti povinné, a dále pak 3 roky vyššího středního vzdělání a 4 roky vzdělání na vysoké škole. Rovněž proběhla reforma školských osnov, znaky byly zjednodušeny a jejich počet snížen, a taktéž se zjednodušil jazyk oficiálních dokumentů. Dále bylo podporováno založení více středních a vysokých škol, což mělo usnadnit přístup k vyššímu vzdělání většímu počtu obyvatel. Střední školu navštěvovalo například v roce 1940 pouze 7 % populace, v roce 1955 toto číslo stoupl na 50 % a koncem roku 1989 už přesahovalo 95 % obyvatelstva.¹¹³

Reforma školství měla obrovský dopad na budoucnost poválečného Japonska a nepochybně právě díky široké vzdělanosti obyvatelstva dosáhlo Japonsko nezvykle rychlého hospodářského růstu.

Pozemková reforma

Radikální pozemková reforma se považuje za jednu z nejúspěšnějších reforem poválečné vlády. Okupační štáb se domníval, že právě roztržky mezi statkáři a rolníky podporovaly předválečný extremismus. Již předválečná vláda se rovněž snažila omezit moc statkářů a zvýšit státní výnosy ze zemědělské produkce.

V říjnu 1946 japonská vláda přijala nové zákony týkající se vlastnictví půdy, které hluboce zasáhly hospodářskou a sociální strukturu státu.¹¹⁴ Statkáři, kteří pronajímali svá pole, a majitelé, kteří vlastnili více než 1 ha půdy, byli nuceni své

¹¹³ SMITH, Dennis B: *Japan since 1945*, s. 49

¹¹⁴ VASILJEVOVÁ, Zdeňka: *Dějiny Japonska*, 1986, s. 467

obdělávatelné pozemky prodat státu,¹¹⁵ který následně vykoupil půdu díky převládající inflaci rozprodal rolníkům za velmi nízké ceny. V letech 1947–1949 bylo takto vykoupeno zhruba 38 % zemědělské půdy a do roku 1950 získaly půdu 3 miliony rolníků a mocenská struktura statkářů tak byla definitivně zničena.

Dopad pozemkové reformy nebyl ihned po skončení okupace zjevný, avšak zájem o farmaření postupně vzrostl. Tímto způsobem zvýšená zemědělská produkce přispěla k rekonstrukci poválečného hospodářství.

Pracovní podmínky a odbory

Okupační a nová japonská vláda považovaly vznik odborových svazů a novelizaci pracovních zákonů za důležitý krok k demokratizaci Japonska. V roce 1945 byl schválen vůbec první zákon o odborech, který je platný dodnes. Dělníci tak získali právo organizovat se, právo na kolektivní vyjednávání a právo na stávkou.¹¹⁶ V roce 1947 bylo již 46 % dělníků členy odborového hnutí. V odborech se často shromažďovali komunističtí předáci, kteří byli nicméně v roce 1950 v rámci takzvaných *rudých čistek* odstraněni. Přesto bylo i nadále levicové smýšlení v odborech poměrně silné.

Roku 1947 byl také přijat zákon o pracovních podmínkách, který výrazně pomohl zlepšit pracovní podmínky zaměstnanců.

Rozpuštění *zaibacu*

Okupační správa se domnívala, že oligopolní koncerny *zaibacu* výrazně přispěly v Japonsku k vzestupu militarismu, jelikož byly během války často využívány k vojenské výrobě. K roku 1945 jejich výroba představovala 35 % celkové hodnoty japonského hospodářství. Největší podniky *zaibacu* tvořily *Micubiši* (三菱財閥), *Micui* (三井財閥), *Sumitomo* (住友財閥) a *Jasuda* (安田財閥). Okupační štáb však považoval monopolní postavení a praktiky *zaibacu* za nedemokratické a v rámci decentralizace bylo proto nutné tyto podniky rozpustit. Z některých rozpuštěných *zaibacu* poté vznikly dceřiné společnosti, drobné firmy a banky. Aby se zabránilo jejich opětovnému sloučení, prosadila okupační správa v roce 1947 přijetí antimonopolního zákona a zavedení nové dědické daně a daně z příjmu. Díky těmto opatřením na trh začali pronikat i menší podnikatelé. Po skončení okupace nicméně japonská vláda

¹¹⁵ na Hokkaidu stát vykupoval pozemky nad 2 ha.

¹¹⁶ REISCHAUER, Edwin O., CRAIG Albert M: *Dějiny Japonska*, s. 274

ve snaze posílit obnovu japonské ekonomiky tyto antimonopolní zákony do jisté míry ignorovala.

Reformy v poválečném Japonsku uspěly především díky příznivému postoji obyvatelstva, které všeobecně toužilo po svobodě a demokratizaci Japonska. Bez tohoto přístupu by tyto změny jistě neměly dlouhého trvání a odklon od nových reforem po skončení okupace v roce 1952 by byl mnohem větší.¹¹⁷ Významnou změnu představovala především nová ústava, ve které byla vůbec poprvé definována svrchovanost japonského lidu a zaručena základní lidská práva a svobody všech občanů. Ústava tímto vnesla do Japonska demokratický řád.

Za zásadní lze rovněž považovat reformu školství a pozemkovou reformu, neboť podle mého názoru výrazně přispěly k obnově a růstu japonského hospodářství a učinily tak z Japonska světovou velmoc. Zpřístupnění vyššího vzdělání širokému počtu obyvatel napomohlo k vyššímu počtu lépe vzdělaných a odborně zaměřených pracovníků, kterými dodnes Japonsko především v elektrotechnickém průmyslu vyniká.

5.1.2 Cenzura

Generální štáb zavedl od září 1945 až do září 1949 v Japonsku cenzuru a to i přesto, že hned na začátku okupace vydala okupační správa nařízení zaručující svobodu slova. Toto nařízení však v nepatrném dodatku připouštělo zároveň i možnou minimální kontrolu medií pod záštitou zachování veřejného klidu, a tak byla cenzura okupační vládou právně ospravedlněna. Tato cenzura nicméně nebyla tak přísná jako cenzura pod předválečnou a válečnou militaristickou vládou a Japonci tak do jisté míry mohli plně využívat nově nabytých práv a svobod.

Bylo zřízeno Oddělení občanské cenzury (CCD),¹¹⁸ v němž přes 6 000 anglicky mluvících Japonců regulovalo obsah publikovaný v novinách, časopisech, knihách, rozhlase, filmu a i v divadelních hrách. Cenzura se vztahovala i na zahraniční média, poněvadž SCAP považoval za patřičné filtrovat Japoncům některé informace o událostech ve světě jako například o socialistických revolucích.¹¹⁹ CCD také sestavilo seznam základních hesel, která podléhala cenzuře a nesměla se v mediích objevit. Paradoxem bylo, že tento seznam během okupace nebyl nikdy zveřejněn, poněvadž

¹¹⁷ REISCHAUER, Edwin O., CRAIG Albert M: *Dějiny Japonska*, s. 275

¹¹⁸ CCD je rozšířeně používaná zkratka pro toto oddělení cenzury, která vychází z anglického oficiálního názvu Civil Censorship Detachment

¹¹⁹ DOWER, John: *Embracing defeat*, s. 407

cenzura probíhala skrytě a bylo přísně zakázáno ji jakkoliv v mediích zmiňovat, a lidé tak měli jen vágní ponětí o tom, co bylo ve skutečnosti cenzurováno. V 80. letech 20. století byl poté tento seznam zveřejněn. Mezi témata, která byla tabu, patřila například kritika okupační správy, císaře, Tokijského procesu či kritika Spojených států, Velké Británie, Sovětského svazu, Číny a dalších spojenců. Dále pak nacionalistická propaganda, reference ke studené válce a extrémním komunismu, ale také jakákoliv nepříznivá zmínka o socioekonomických problémech jako byly převládající hlad a činnosti černého trhu, které v okupovaném Japonsku stále panovaly.¹²⁰ Rovněž byly cenzurovány informace týkající se okupačních jednotek jako například zločiny spáchané jednotlivými vojáky a rozšířená prostituce. Cenzurována byla i některá díla od významných spisovatelů jako například Osamua Dazaie a Jasunariho Kawabaty. Dower zmiňuje, že byl okupační správou cenzurován dokonce i překlad díla *Vojna a mír* od Tolstého.¹²¹

Literatura a novinové články týkající se atomových útoků na Hirošimu a Nagasaki byly rovněž do jisté míry regulovány. Mezi takto cenzurované spisovatele patřil kupříkladu vědec Takaši Nagai, jehož díla nemohla být až do roku 1948 publikována. Po zmírnění cenzury byl vydáno Nagaiovo autobiografické dílo *Zvony Nagasaki* (長崎の鐘, 1946), v němž jako přeživší atomového výbuchu popisuje tragické osobní zážitky a následky radioaktivního záření, a který se stal v roce 1948 bestsellerem. Před rokem 1948 byly cenzurovány i japonské vědecké články zabývající se následky atomového výbuchu a radioaktivního záření a přeživší tak byli první tři roky ponechání v naprosté nevědomosti o strašlivém dopadu radioaktivního záření na jejich tělo.¹²²

Do jisté míry podléhala cenzuře i japonská poválečná vláda, a nesměla tak například zveřejnit informace týkající se nákladů na podporu okupačních jednotek. Výše těchto nákladů podle údajů vydaných po skončení okupace činila až jednu třetinu ročního vládního rozpočtu.¹²³ Ve vládním finančním výkazu z roku 1946, jenž byl zveřejněn v tisku, byly tyto náklady zaznačeny nejednoznačně jako náklady potřebné ke skončení války.¹²⁴

¹²⁰ DOWER, John: *Embracing defeat*, s. 410

¹²¹ DOWER, John: *Embracing defeat*, s. 408

¹²² DOWER, John: *Embracing defeat*, s. 415

¹²³ DOWER, John: *Embracing defeat*, s. 420

¹²⁴ japonsky: 「終戦処理費」

Na přelomu let 1948 a 1949 se cenzura zaměřila především na regulaci socialistickým medií a v průběhu této kontroly tak bylo zrušeno několik levicově orientovaných periodik.¹²⁵ V následujících letech pak byla v rámci americké okupační politiky „opačného kurzu“ cenzura téměř odstraněna.

5.2 Politika opačného kurzu a konec okupace

Druhou etapu poválečného vývoje formovala v letech 1947–1952 především protikomunistická politika Spojených států. Vzhledem k stále sílicímu vlivu komunistického hnutí v SSSR, Číně a Koreji nabylo Japonsko pro Američany zcela nového významu. Nacházelo se totiž na hranici americké sféry vlivu ve východní Asii a tím přirozeně na pozadí studené války vzrostl jeho význam v politické i vojenské strategii Spojených států. Japonsko se tak z poraženého nepřítele stalo strategickým spojencem. Proto se v druhé fázi okupace okupační správa snažila posílit politickou pozici konzervativních sil, stabilizovat ekonomiku a v budoucnu tak podpořit japonsko-americkou hospodářskou spolupráci. V neposlední řadě se také snažila remilitarizovat Japonsko. Americká vláda si rovněž uvědomovala, že pokud má Japonsko plnit funkci strategického spojence, bude potřeba zcela „*odstranit vliv ostatních spojenců na řešení japonských záležitostí, zajistit Spojeným státům možnost ponechání vojsk na japonském území a konečně pevně nastolit v Japonsku takovou vládu, která by bezvýhradně přijímala tuto americkou koncepci.*“¹²⁶

Proto se Spojené státy koncem roku 1947 rozhodly okupaci ukončit, neboť dosáhla svých prvních politických cílů a pokračující přítomnost cizích jednotek, cenzura, nařízení a směrnice, které okupační správa vydávala pro japonskou vládu, by „*již mohly vyvolat jen zápornou reakci.*“¹²⁷ Nicméně na spojenecké konferenci Sovětský svaz disponující právem veta znemožnil uzavření smlouvy, a tím ukončení okupace. Přítomnost okupačních jednotek na japonském území se tedy protáhla o dalších pět let.

Tato nová americká politika vůči Japonsku, v jejímž rámci byla prováděna opatření hospodářského i politického charakteru, bývá obecně nazývána jako politika „opačného kurzu“.¹²⁸ V prosinci roku 1948 americká vláda schválila plán hospodářské stabilizace. Hlavní body tohoto plánu byly rozvedeny do řady obsáhlých opatření,

¹²⁵ DOWER, John: *Embracing defeat*, s. 434

¹²⁶ VASILJEVOVÁ, Zdeňka, *Poválečné Japonsko: politický vývoj 1945-1970*, s. 13

¹²⁷ REISCHAUER, Edwin O., CRAIG Albert M: *Dějiny Japonska*, s. 275

¹²⁸ VASILJEVOVÁ, Zdeňka, *Poválečné Japonsko: politický vývoj 1945-1970*, s. 15

jejichž autory byli především američtí experti, kteří v té době prováděli rozsáhlý průzkum japonského hospodářství.¹²⁹ Největší význam měl ekonomický plán navržený finančním odborníkem Josephem Dodgem. Ten navrhl státní rozpočet na finanční rok 1949, který měl například snížit výdaje na státní aparát, veřejná zařízení a podobně založené instituce. Dále také vypracoval zřízení takzvaného ekvivalentního fondu, kam měly být převáděny prostředky získané prodejem zboží dodaného do Japonska v rámci americké hospodářské pomoci. Rovněž byl stabilizován kurs jenu k dolaru a byla provedena reforma daňového systému tím, že byly sníženy daně z vysokých příjmů. Také byla zrušena daň ze zisku právnických osob, čímž měla být urychlena akumulace kapitálu.¹³⁰ V rámci hospodářské stabilizace Japonska se Spojené státy vzdaly nároků na válečné reparace.

Na pozadí stupňované hysterie ze studené války, která nabírala na intenzitě ve Východní Asii, vydal okupační štáb řadu opatření a direktiv, která měla omezit fungování socialistických uskupení a téměř úplně zlikvidovat komunistické organizace. Mezi tato nařízení například patřila direktiva vydaná v červenci roku 1948 generálem MacArthurem, v níž japonské vládě přikazoval zbavit státní a veřejné zaměstnance práva na stávku a kolektivní vyjednávání. MacArthur se obával stále sílicího dělnického hnutí, jehož členové byli součástí dobře organizovaných státních i veřejných odborů, které obzvláště ve stávkách a demonstracích projevovaly značnou akceschopnost.¹³¹ V rámci různých opatření, jež měla zlikvidovat levicové organizace, bylo také například zakázáno vydávání novin *Akahata* (しんぶん赤旗), jež vycházely pod záštitou Komunistické strany Japonska (日本共産党). Brzy na to bylo pozastaveno publikování ostatního komunistického tisku. I když formálně vydaným zákonem Komunistická strana zrušena nebyla, podobné kroky prakticky znemožnily její legální činnost. Tato proti-levicová opatření následně v roce 1950 vyústila v takzvané *rudé čistky*, které z iniciativy SCAPu proběhly ve státních a i některých soukromých podnicích. Čistky byly namířeny proti komunistům a levicovým odborářům a v jejich průběhu bylo z politických důvodů propuštěno zhruba 12 000 zaměstnanců.¹³² Tyto čistky vycházely

¹²⁹ VASILJEVOVÁ, Zdeňka, *Poválečné Japonsko: politický vývoj 1945-1970*, s. 15

¹³⁰ VASILJEVOVÁ, Zdeňka, *Poválečné Japonsko: politický vývoj 1945-1970*, s. 15

¹³¹ VASILJEVOVÁ, Zdeňka: *Dějiny Japonska*, 1986, s. 472

¹³² VASILJEVOVÁ, Zdeňka, *Poválečné Japonsko: politický vývoj 1945-1970*, s. 19

z mccarthismu¹³³, který byl praktikován ve Spojených státech, a v jehož rámci byli z mnohdy neopodstatněných důvodů perzekvováni komunisté a osoby sympatizující s komunismem.

V rámci politiky „opačného kurzu“ učinil okupační štáb první krok k remilitarizaci Japonska. Jelikož ovšem bylo v nové ústavě v Článku 9 ukotveno, že se Japonsko zříká svého práva na ozbrojené jednotky, musela japonská a americká vláda najít způsob, jak tento článek obejít. Pod hlavičkou Záložního policejního sboru (警察予備隊) tak byly zformovány nové ozbrojené jednotky, jež byly v roce 1954 následně přejmenovány na Jednotky sebeobrany (自衛隊). O zřízení Záložního policejního sboru rozhodla japonská vláda v srpnu 1950 bez předchozího projednání v parlamentu. Záložní sbor se skládal ze zhruba 75 000 mužů, k nimž se v následujícím roce přidala i námořní policie. Většina policistů v Záložním policejním sboru sestávala z důstojníků bývalé císařské armády.¹³⁴

V roce 1950 začaly probíhat přípravy na vytvoření mírové smlouvy a ukončení okupace. O hladké ukončení okupace se snažil především americký ministr zahraničí John Dulles a mírová smlouva měla upevnit zejména mezinárodní strategický význam Japonska. Smlouva byla připravována a uzavírána v době, kdy rozpory mezi demokratickými a socialistickými zeměmi nabíraly na intenzitě. Tato situace značně ovlivnila formulování smlouvy, neboť byla primárně navržena Spojenými státy a Velkou Británií. Finální podoba smlouvy se poté v září roku 1951 projednávala na konferenci v San Francisku. Na konferenci bylo pozváno 55 spojeneckých států, z nichž účast odmítly Barma, Indie a Jugoslávie. Na konferenci nebyli pozváni zástupci Čínské lidové republiky, což značně pobouřilo Sovětský svaz. Konečný text návrhu smlouvy obsahoval 27 článků v 7 kapitolách, jež především pojednávaly o politickém a hospodářském zabezpečení Japonska. Obzvláště důležité bylo ustanovení 1. kapitoly, v níž byla oficiálně ukončena druhá světová válka mezi Japonskem a Spojenci a také vyhlášena plná nezávislost Japonska. Nezávislost Japonska se však vztahovala pouze na hlavní ostrovy Hokkaidó, Honšú, Šikoku a Kjúšú. Okinawa a Ogasawara patřily

¹³³ Mccarthismus probíhal na začátku 50. let ve Spojených státech amerických a v jeho rámci byla organizována tažení proti komunismu, komunistům a osobám podezřelým ze sympatií ke komunismu. Tímto pojmem jsou také označována nepodložená obvinění a inkviziční metody vyšetřování, které probíhaly v zájmu potlačení komunismu.

¹³⁴ VASILJEVOVÁ, Zdeňka: *Dějiny Japonska*, 1986, s. 476

pod mandátní území OSN a vykonavatelem toho mandátu byly jmenovány Spojené státy.

Nejspornější body smlouvy, v nichž se názory Spojených států a Sovětského svazu ostře střetávaly, se týkaly především územního uspořádání a smlouvou zaručeného vlivu Spojených států na japonskou politiku po skončení okupace. Nakonec z 52 zúčastněných států smlouvu 8. září 1951 podepsalo 49 států, neboť Sovětský svaz, Československo a Polsko odmítly smlouvu podepsat. V mírové smlouvě byla mimo jiné rovněž ustanovena úmluva o bezpečnosti, v níž bylo Japonsku poskytnuto právo požádat cizí mocnosti o vojenskou ochranu. Tato japonsko-americká smlouva o bezpečnosti a vzájemné spolupráci byla považována, obzvláště Sovětským svazem, za velmi kontroverzní, neboť právně umožňovala americkým jednotkám pobývat na japonském území i po skončení okupace. Spojené státy si tímto způsobem chtěly zajistit vojenskostrategickou výhodu v probíhající studené válce. Trvání bezpečnostní dohody nebylo časově vymezeno a její revidování v roce 1960 způsobilo řadu protestů po celém Japonsku.

Sanfranciská mírová smlouva nabyla účinnosti 24. dubna 1952 a okupační vojska měla 90 dnů na to, aby opustila území Japonska (tedy s výjimkou těch jednotek, které směly v rámci smlouvy o bezpečnosti nadále pobývat v Japonsku na dobu neurčitou). Tím skončilo 7 let okupace a Japonsko nabylo zpátky své suverenity. Toto podstatné období moderních dějin Japonska, které historik Kazuo Kawai nazývá jako „americké interludium“¹³⁵, významně politicky i hospodářsky ovlivnilo japonský stát a řada reforem provedených během okupace se v Japonsku uplatňuje dodnes. Americká okupace však měla největší dopad na japonské obyvatelstvo, které úspěšně podstoupilo řadou sociálních reforem, a přesto si dokázalo zachovat svou národní identitu. Poválečné Japonsko se tak stalo pacifistickým moderním státem, které i nadále uctívá tradice starého Japonska.

5.3 Názory tehdejších Japonců na okupaci

Po skončení spojenecké okupace vyjádřilo v tokijském literárním deníku *Bungeišundžú* (文藝春秋)¹³⁶ z roku 1952 několik soudobých akademiků a komentátorů

¹³⁵ KAWAI, Kazuo. *Japan's American interlude*. Chicago. The University of Chicago Press, 1979.

¹³⁶ Celá podkapitola vychází ze článku vydaného v deníku *Far Eastern Survey*, kde byl článek zveřejněn a přeložen do anglického jazyka pod názvem *Japan Looks Back on the Occupation*.

svůj názor na okupaci. Názory, jež deník zveřejnil, reagovaly zejména na otázku, kterou si pokládala většina Japonců: „Čeho jsme v rámci americké okupace dosáhli a o co jsme naopak přišli?“ Reakce byly následující.

Ředitel firmy Japan Chemical Co. Jasusaburó Hara za největší přínos okupace Japonska považoval zavedení a respektování demokratických principů. Na druhou stranu se ovšem domníval, že nařízení SCAPu k rozpuštění koncernů *zaibacu* výrazně zpomalilo obnovu poválečného hospodářství. Dále také ve svém komentáři připustil, že Japonsko bezpochyby pod okupační správou ztratilo některé své tradiční rysy, na nichž si japonská společnost po staletí zakládala.

Profesor francouzštiny Jošio Jamanóči zase naopak pokládal za významné císařské prohlášení *Tennó no ningen sengen*, ve kterém se císař zřekl svého božského původu, díky čemuž se dle Jamanóčiho stal symbolem nového moderního Japonska.

Významný chirurg doktor Šibuno Mijamoto zastával názor, že silný vliv americké vědy a techniky, na kterou byli japonští vědci během okupace odkázáni, zapříčinil, že se vědci méně spoléhali na vlastní poznatky a výzkumy. Dále podotýkal, že právě kvůli „obrovské znamenitosti“¹³⁷ amerických vědců si japonští vědci „vyvinuli určitý komplex méněcennosti“¹³⁸, který jim bránil ve výzkumu. Je však důležité vzít v potaz, že se jedná o názor vyjádřený ihned po skončení okupace, kdy se moderní věda a technika v Japonsku teprve rozvíjela, a doktor Mijamoto tedy nemohl mít nejmenší tušení, že japonští vědci v pozdějších letech dosáhnou pro své výzkumy a objevy celosvětového věhlasu. Komentář nám však poskytuje zajímavý pohled na japonskou vědeckou obec během okupace Japonska.

Dále například profesor literatury Kodžiro Jošikawa považoval americkou okupaci za velmi přínosnou pro japonský národ a nemyslel si, že by Japonsko okupací ztratilo některé ze svých charakteristických rysů tak, jak v té době předpokládalo mnoho z jeho současníků jako například literární kritik Džun Etó. Obzvláště významné podle něj bylo zavedení všeobecného volebního práva a dále pak především zajištění práv, vzdělání a de facto celkové zlepšení životních podmínek pro japonské ženy.

Americkou okupaci považoval za prospěšnou také profesor z Univerzity Kjúšú Jošitaka Takahaši, který ve svém příspěvku vyjádřil především svůj vděk Američanům,

OTAKE, Masaru Victor a HARING, Japan Looks Back on the Occupation. *Far Eastern Survey*, 1953, Vol. 22, No. 3, Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/3024127>

¹³⁷ OTAKE, Masaru Victor Japan Looks Back on the Occupation. *Far Eastern Survey*, s. 28

¹³⁸ OTAKE, Masaru Victor Japan Looks Back on the Occupation. *Far Eastern Survey*, s. 28

kteří se rozhodli poskytnout Japonsku, svému bývalému nepříteli, finanční a hospodářskou pomoc (poukazoval zde především na dodávky potravin). Byl si však zároveň dobře vědom toho, že Američané tak činili především pro svůj vlastní prospěch, neboť potřebovali Japonsko jako svého strategického spojence ve studené válce. Ve svém komentáři profesor rovněž zastával názor, že nebýt okupace, Japonci by se nikdy tak efektivně neseznámili se západními způsoby a zvyklostmi.

Akademik Ken'iči Nakaja, který považoval za nejvíce přínosnou Američany navrhnutou novou japonskou ústavu, ve svém komentáři střízlivě poznamenal: „*Jsme si vědomi, že nám Spojené státy během okupace poskytly a zároveň nás i naučily demokratickým svobodám, avšak nesmíme zapomínat, že k uskutečnění této liberalizace bylo paradoxně dle Američanů potřeba vojenských jednotek.*“¹³⁹ Je tedy zřejmé, že si mnoho Japonců bylo plně vědomo tohoto paradoxu, kdy k propagaci liberalizace a demokracie byly použity vojenské síly.

Podle socialisty Udžuróa Mutoa bylo rovněž šíření demokracie během okupace největším přínosem, neboť bývalá předválečná absolutistická vláda byla pro průměrné občany neúnosná a zavedení základních občanských práv a svobod bylo tedy nezbytné. Naopak za negativum okupace Muto považoval vliv americké pop kultury, která dle něj inspirovala mladou generaci Japonců k otevřeným sexuálním aktivitám a japonské ženy tím tak údajně ztratily svou počestnost.¹⁴⁰ Poukazoval nejspíše na speciální prostitutky pro okupační vojska a na bohémskou subkulturu *kasutori*.

Za obzvláště podnětný lze považovat komentář sociální kritičky Ajako Išigaki, která tvrdí, že zásluhou americké okupace se Japonsko více otevřelo světu, a dokázalo si tak lépe všimnout světových hnutí a politických tendencí. Tyto postřehy pak následně dle Išigaki byli Japonci schopni využít při formování moderního civilizovaného státu. Išigaki podobně jako Muta, nicméně komentuje negativní vliv americké kultury na mladé Japonce, především pak na mladé ženy.¹⁴¹

Politický kritik Tacuno Iwabuči zastával názor, že poražené a zdrcené Japonsko by samo bez pomoci Spojených států nebylo schopné zemi úspěšně zrekonstruovat. Iwabuči tak ve svém příspěvku především reagoval na názory soudobých kritiků, podle nichž byla nová Američany navržená ústava „*ostudou*“ japonského národa.¹⁴²

¹³⁹ Nakaja cit. v OTAKE, Masaru Victor Japan Looks Back on the Occupation. *Far Eastern Survey*, s. 29

¹⁴⁰ OTAKE, Masaru Victor Japan Looks Back on the Occupation. *Far Eastern Survey*, s. 29

¹⁴¹ OTAKE, Masaru Victor Japan Looks Back on the Occupation. *Far Eastern Survey*, s. 30

¹⁴² OTAKE, Masaru Victor Japan Looks Back on the Occupation. *Far Eastern Survey*, s. 32

K tomuto stručnému přehledu soudobých komentářů je však nutné přistupovat se značnou obezřetností, neboť editor článku Masaru Victor Otake se výběrem těchto umírněnějších názorů snažil ve čtenářích podpořit prozápadní smýšlení, které by podporovalo Spojené státy v probíhající studené válce. S jistou rozvážností se lze nicméně domnívat, že tento článek do určité míry představuje autentické pocity většiny Japonců vůči americké okupaci. Lze tedy vyvodit, že hned po skončení okupace v dubnu 1952 považovala poválečná japonská společnost za největší přínos okupační správy zajištění základních občanských práv a svobod a posazování demokratických principů a reforem. Zároveň si však byla dobře vědoma určitého morálního úpadku společnosti a rovněž si uvědomovala svou strategickou pozici pro Spojené státy během období studené války.

V současnosti je ovšem již dlouhodobě plně dostupné široké spektrum informací týkající se spojenecké okupace, které lidem v té době přístupné nebyly, a proto je dnes pro historiky a samotné Japonce snadnější získat o okupaci realistické informace a utvořit si vlastní názory. Tato práce se však především snaží poskytnout informace z pohledu poválečné japonské společnosti, která byla nucena pod americkou okupací žít, a tudíž jsou její názory a postřehy, ať už jsou nejrůznějšími realitu zkreslujícími faktory tehdejší doby jakkoliv ovlivněny, považovány za adekvátní a přínosné.

Závěr

Po skončení druhé světové války bylo poražené Japonsko v letech 1945–1952 pod spojeneckou, přesněji řečeno americkou okupací. Toto okupační období se vyznačovalo především mnoha administrativními, sociálními a ekonomickými reformami, které sloužily k demokratizaci Japonska. Cílem této práce bylo podrobněji charakterizovat a shrnout události, jež se odehrály během americké okupace Japonska. Pozornost však byla především věnována poválečné japonské společnosti.

Následkem svržení atomových bomb na japonská města Hirošima a Nagasaki začátkem srpna roku 1945 Japonsko přistoupilo na podmínky Postupimské deklarace a vyhlásilo kapitulaci. Spojenci v deklaraci vytyčili několik základních bodů týkajících se kapitulace. Nejzásadnějším ustanovením deklarace bylo rozhodnutí o spojenecké okupaci Japonska a vytvoření okupačního štábu, jehož úkolem bylo zajištění demilitarizace a demokratizace Japonska. Tohoto cíle se ujala zejména skupina amerických odborníků kolem generála Douglase MacArthura, který byl jmenován vrchním velitelem spojeneckých vojsk. Bezpodmínečná kapitulace byla následně vyhlášena císařem ve veřejném projevu 15. srpna 1945. Okupační jednotky přijely do Japonska 2. září 1945, necelé tři týdny po veřejném vyhlášení kapitulace.

Na kapitulaci a příjezd okupantů se mezi obyvatelstvem zformovaly dvě hlavní reakce – *kjodacu* a *šinsei*. Stav *kjodacu* se především vyznačoval dlouhou válkou zapříčiněnou fyzickou i psychickou vyčerpaností a strachem z nejisté budoucnosti. Naopak *šinsei* představoval pocity úlevy a radosti z liberalizace a vyhlídky na lepší život. Tyto rozporuplné pocity a reakce na nátlak rekonstruovat a demokratizovat stát probíhaly na pozadí vážných socioekonomických problémů.

Po skončení války se japonské obyvatelstvo potýkalo s řadou socioekonomických problémů, mezi něž patřily především nedostatek základních potravin a zboží, nezaměstnanost, hospodářská stagnace a s ní související převládající inflace. Přežití většiny Japonců tudíž denně až do roku 1949 záviselo na jejich schopnosti obstarat si dostatečné množství základních potravin. Pro mnohé však zajištění stálého příjmu potravy v poválečném Japonsku s sebou přinášelo značné potíže. Po kapitulaci bylo rovněž nutné repatriovat japonské obyvatelstvo, vojáky i civilisty z asijských území, která Japonci během války obsadili. Repatriace tak velkého počtu

Japonců zpátky do rodné země, kde stagnovalo hospodářství, přispěla k růstu nezaměstnanosti a rovněž vzrostl počet obyvatel bez domova. Tyto problémy vyústily ve značné rozšíření černého trhu, jenž svým působením během okupace ovlivňoval téměř celou japonskou společnost. Rozšíření černého trhu tedy neznamenal pouze ekonomický kolaps, ale podle mnohých představovalo také morální úpadek poraženého národa.

Poválečná japonská společnost se často v akademických a politických diskuzích zabývala otázkou válečné zodpovědnosti a přetvoření japonské národní identity. Tyto diskuze především podněcovala americká okupační správa, která se snažila v Japoncích potlačit staré japonské tradice a chování a nahradit je tradicemi západními. Někteří Japonci se rovněž v rámci liberalizace uchýlili k bohémскому až dekadentnímu životnímu stylu, který dal vzniknout pozoruhodné subkultuře *kasutori*, v jejímž rámci byly ve velkém množství publikovány braková literatura a časopisy, které se především snažily šokovat a zároveň pobavit své čtenáře. Pozoruhodným jevem v poválečném Japonsku bylo rovněž vytvoření speciálních rekreačních středisek pro okupační jednotky. Tato střediska utvořená z vládní iniciativy zaměstnávala japonské ženy, které měly poskytnout sexuální služby americkým vojákům, a zamezit tak hromadnému znásilňování. Po uzavření těchto rekreačních středisek poskytovaly tyto služby americkým jednotkám specializované prostitutky, v tehdejší době známé pod názvem *panpan*. První poválečná vláda a i někteří Japonci ignorovali problémy, které souvisely se stigmatizovanými členy společnosti, mezi něž patřili váleční veteráni, lidé bez domova, osiřelé děti, válečné vdovy a prostitutky *panpan*.

Americká okupace Japonska se obecně dělí na dvě fáze. První etapou se označuje rozmezí mezi lety 1945 a 1947, kdy hlavním cílem okupační správy bylo demilitarizovat a demokratizovat Japonsko. V rámci první etapy tedy proběhla řada ekonomických a sociálních reforem, které zásadně ovlivňovaly poválečný vývoj Japonska. Druhou etapu poválečného vývoje formovala v letech 1947–1952 především protikomunistická politika Spojených států amerických, která se nazývá „politika opačného kurzu“. V jejím rámci se americká vláda snažila z Japonska vytvořit strategického spojence v probíhající studené válce. V roce 1950 se začaly rozbíhat přípravy na vytvoření mírové smlouvy a ukončení okupace. Do San Franciska byla svolána konference 55 spojeneckých států, které projednávaly body mírové smlouvy a ukončení okupace. Mezi Spojenými státy a Sovětským svazem vznikaly

o formulaci smlouvy značné rozepře. V průběhu vyhotovování smlouvy byla uzavřena japonsko-americká smlouva o bezpečnosti a spolupráci, která zajistila pobyt amerických jednotek na území Japonska po skončení okupace. Sanfranciská mírová smlouva nabyla účinnosti 28. dubna 1952 a tím oficiálně ukončila spojeneckou okupaci Japonska.

Za největší přínos okupace Japonska je obecně považováno zajištění základních občanských práv a svobod a prosazování demokratických principů a reforem. Americká okupace měla tedy největší dopad na průměrné Japonce, kteří byli nuceni celou řadu těchto sociálních a ekonomických reforem podstoupit. Úspěšná rekonstrukce Japonska však proběhla především zásluhou příznivého postoje japonského obyvatelstva k poválečným reformám. Poválečné Japonsko se tak stalo moderním státem, který ve své zahraniční politice zaujímá pacifistický postoj.

Cílem této práce tedy bylo především popsat události, které se odehrály během okupace Japonska z pohledu tehdejších Japonců. V práci jsem se snažila podrobně charakterizovat poválečnou japonskou společnost a obecně shrnout spojeneckou okupaci Japonska a poskytnout tak českému čtenáři detailnější náhled na toto důležité období moderních japonských dějin.

Abstract

This thesis is concerned with postwar Japanese society during the Allied occupation of Japan between 1945–1952. It generally describes the cause of the American occupation and its basic policy. Then it examines serious socioeconomic issues that had occurred during the American occupation such as growing scarcity of food, repatriation and expansion of the black market that is related to prevailing inflation and economic stagnation. The thesis mainly focuses on postwar Japanese society which is defined by concepts of *kyodatsu* and *shinsei*. The thesis addresses the shaping of the new Japanese national identity as well. It also describes the formation of politics in postwar Japan and the implementation of socioeconomic reforms.

Key words: American occupation of Japan, postwar Japan, postwar Japanese society, *kyodatsu*, *shinsei*, postwar reforms, prostitution in Japan, black market in Japan, democratization

Seznam použité literatury

ALLINSON, Gary D. *Japan's postwar history*. Ithaca, N.Y.: Cornell University Press, 1997. ISBN 08-014-3312-6.

BAKER, Sara. "Ubiquitous and Unremarked Upon": *Militarized Prostitution and the American Occupations of Japan and Korea* [online]. Washington D.C., 2012 [cit. 2014-04-01]. Dostupné z: <https://repository.library.georgetown.edu/handle/10822/557684>. Thesis. Georgetown University.

CAPRIO, Mark a Yoneyuki SUGITA. *Democracy in occupied Japan: the U.S. occupation and Japanese politics and society*. New York: Routledge, 2007. ISBN 978-020-3964-255.

DOWER, John W. *War without mercy: race and power in the Pacific war*. 1st ed. New York: Pantheon Books, 1986. ISBN 978-007-5416-524.

DOWER, John. *Embracing defeat: Japan in the wake of World War II*. New York: Norton, 2000. ISBN 03-933-2027-8.

FUKUTAKE, Tadashi. *The Japanese social structure: its evolution in the modern century*. 2nd ed. University of Tokyo Press, 1989, ISBN 08-600-8446-9.

GORDON, Andrew. *Postwar Japan as history*. Berkeley: University of California Press, 1993. ISBN 05-200-7475-0.

GRIFFITHS, Owen. *The Reconstruction of Self and Society in Early Post War Japan 1945-1949* [online]. Vancouver, 1999 [cit. 2014-04-01]. Dostupné z: <http://circle.ubc.ca/handle/2429/11424>. Thesis. The University of British Columbia.

HERZOG, Peter J. *Japan's pseudo-democracy*. New York: New York University Press, 1993. ISBN 08-147-3497-9.

KAWAI, Kazuo. *Japan's American interlude*. Repr. Chicago [u.a.]: The Univ. of Chicago Press, 1979. ISBN 978-022-6427-751.

KŌSAKA, Kenji. *Social stratification in contemporary Japan*. New York: Routledge, 1994. ISBN 07-103-0467-6.

MACFARLANE, Alan. *Japonsko za zrcadlem*. Vyd. 1. Překlad Barbora Scheinherrová, Pavel Černovský. Zlín: Kniha Zlín, 2013. ISBN 978-808-7162-651.

MASON, R. a J. CAIGER. *Dějiny Japonska: nové, přepracované vydání*. Překlad Petra Müllerová. Praha: Fighters Publications, 2007. ISBN 978-80-86977-13-3.

MATSUDA, Takeshi. *Soft power and its perils: U.S. cultural policy in early postwar Japan and permanent dependency*. Stanford, Calif.: Stanford University Press, 2007. ISBN 08-047-0040-0.

MOORE, Ray A. Comment: Reflections on the Occupation of Japan. *The Journal of Asian Studies* [online]. 1979, Vol. 38, No. 4, s. 721-734 [cit. 2014-04-01]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2053910>

MOORE, Ray A. The Occupation of Japan as History. Some Recent Research. *Monumenta Nipponica* [online]. 1981, Vol. 36, No. 3, s. 317-328 [cit. 2014-04-01]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2384440>

NAKAMURA, Takafusa, translated by Jacqueline KAMINSKI. *The postwar Japanese economy: its development and structure*. 1st pbk. print. Tokyo: University of Tokyo Press, 1983. ISBN 08-600-8355-1.

OAKLEY, Deborah. American-Japanese Interaction in the Development of Population Policy in Japan, 1945-52. *Population and Development Review* [online]. 1978, Vol. 4, No. 4, s. 617-643 [cit. 2014-04-01]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/1971729>

OTAKE, Masaru Victor a HARING. Japan Looks Back on the Occupation. *Far Eastern Survey* [online]. 1953, Vol. 22, No. 3, s. 26-32 [cit. 2014-04-16]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/3024127>

PARTNER, Simon. Taming the Wilderness: The Lifestyle Improvement Movement in Rural Japan, 1925-1965. *Monumenta Nipponica* [online]. 2001, Vol. 56, s. 487-520 [cit. 2014-04-01]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/3096671>

REISCHAUER, Edwin O a Albert M CRAIG. *Dějiny Japonska*. Vyd. 2., dopl. Překlad David Labus, Jan Sýkora. Praha: Lidové noviny, 2006, ISBN 80-7106-843-8.

RUBIN, Jay. From Wholesomeness to Decadence: The Censorship of Literature under the Allied Occupation. *Journal of Japanese Studies* [online]. 1985, Vol. 11, No. 1, s. 71-103 [cit. 2014-04-01]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/132230>

SHIMAZU, Naoko. Popular Representations of the Past: The Case of Postwar Japan. *Journal of Contemporary History* [online]. 2003, Vol. 38, No. 1, s. 101-116 [cit. 2014-04-01]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/3180699>

SKŘIVAN, Aleš. *Japonská válka 1931-1945*. 1. vyd. Praha: Libri, 1997. Historická řada. ISBN 80-859-8328-1

SMITH, Dennis B. *Japan since 1945: The Rise of an Economic Superpower*. Houndmills: Macmillan, 1995. ISBN 978-0333590256

VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Dějiny Japonska*. 1. vyd, Praha: Nakladatelství Svoboda, 1986.

VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Poválečné Japonsko: politický vývoj 1945-1970, chronologie 1945-1965*. Praha: Univerzita Karlova, 1972